

Breizh Brevez

**L. CONQ O KONTA
FARSADENNOU TREOUERGADIZ**

**KELENN BREZONEG
WAR AN DACHENN
... hag ar pez a zonz an F. E. N.**

Al liver Y. Tanguy

N° 59 - 1982

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg.

Niverenn 59.

Miz du 1982.

Rener: Andreo Merser.
Sekretour: Jakez Salaun.

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant-bloaz:

- priz ordinal: 60 lur.
- koumanant-skoazell: azaleg 80 lur.
- studierien: 40 lur.
- broiou estrañjour: 90 lur.

Eur houmanant a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennoù-bank a zo da veza kaset war-eeun da: Brud nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200, Brest.

Ar chekennoù-post a zo da veza lakaet war K.R.P.: « Brud Nevez » 893-94 P Roazon.

Ar houmananchou evid ar broiou estrañjour a zo da veza kaset, e arhant peb bro, da: Dawson-France, B.P. 40, 91121 Palaiseau Cedex France.

I.S.S.N.: 0399-7014.

Disklêriet hervez al lezenn: pevare trimiziad 1982.

C.P.P.A.P.: 34 627.

Ar merour: P.M. Mevel.

Moulet ez-prevez gand Brud Nevez.

C. evid an oll bennadou.

N'eus ket a aotre da adembann eur pennad diwar Brud Nevez heb beza bet an aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e Brud Nevez n'emaint ket da veza lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken. Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Embannet e vez BRUD NEVEZ gand skoazell EMGLEO BREIZ.

Taolenn

Naig Rozmor: Melkoni.....	3
Paotr Jeg: Fantaniou dilezet, Oll-Zent.....	4
Louis Conq: Hekleo Traoñ-Douar. XI.....	6
Yves Miossec: O haloupad war henchou Breiz-Izel.....	19
Kelenn brezoneg war an dachenn.....	22
M. ar Floc'h: Penaoz e teuer da gelenn brezoneg e kêr.....	23
J. Goyat: Er skolachou: netra cheñchet.....	27
Bernard Severac: Reolennoù nevez: med penaoz e vint sevenet?.....	31
F. Falc'hun: Notennoù diwar-benn an anoiou-leh keltieg. III..	35
J.S.: Al liver Yves Tanguy.....	40
P.M. Mevel: Traoñ an Dour: A. Duval hag he zud.....	42
J.S.: Rummad nevez « Dihun ».....	44
Keleier ar miz.....	47
Lizerou.....	56

Melkoni

Eur groaz
He-unanig en eur hroaz-hent,
Izel hag en em zastumet evel merhed koz or bro.
Eur groaz
Kizellet er mên,
Ken tourmantet ha dero or mêziou.
Sur e oa kaer pa oe bet lakêt eno,
Fromusoh eged eur parkad gwiniz
O ouela dindan pouez miz eost.
Siwaz an amzer ' zo tremenet
Hag ar re o-deus he zavet gand doujañs
A zo pell 'zo dindan an douar
Gand ive eur groaz a-zioh o fenn.
Eur groaz
Ankounac'hêt en eur hroaz-hent,
An avel hepken o c'hoari an dro dezi,
O lakaad a-wechou e skouarn war genou Jezuz
Evid dastum e glemmou,
Med an avel ne hell ket kompren,
Setu e kerz pelloh
Hag ar groaz dilezet a jom he-unan-penn
En he hroaz-hent.

Naig Rozmor

Fantaniou dilezet

Eet eo kuit an delwenn
Delwenn goad ar zant koz
Euz fantan an draonienn...
Eet kuit gand eul laer-noz!

Goullou eo al logell
'Uz d'an dour burzuduz
A darz diouz ar stivell...
Eet kuit gwrah an hollen
A zeue da zouba
Roched ar vagadenn
'N eur vouskomz eur bedenn.

Saotret eo an dour-sao
Ha kaillaret 'n tro-dro...
Eet eo kuit al luzenn
A bleustre an andon...
Dilezet eo ar waz
Aloubet gand 'r glandour...
Torret ar mên-kanna!

An dour a darz bepred
Med den ne ziskenn ken
Diouz ar bourk d'an draonienn
Da buñsa dour «Zant-Jeg»...
Bera a ra bremañ
Diouz eun duellenn-hud
A-zindan fri an dud
Ha louzou 'r medisín
A ra 'vid ar burzud!

Fantaniou va farrez
Tamm-ha-tamm dismantret
'N em guz d'indan an drez
An eil war-lerh eben...
Ha Jeg hiviziken
'N em ra gand ar Leñv.

Oll-Zent

Ar hlaz a leñv
'Uz d'ar vered
Ar hlaz a leñv
Trist ha gorreg.

Ar hlaz a leñv
'Uz d'ar beziou
Ar hlaz a leñv
'N on halonou.

Eur vantell du
Dirag eur min
Eur vantell du
War an daoulin.

Toliou beriu
Glaz an Oll-Zent
Hidiv, 'n em fenn,
Das-skiltr rannuz.

Paotr Jeg.

Diwar Le Combat ar 25 a viz gwengolo 82.

gwrah an hollen: a plah a gase ar «vagadenn» (ar bugel nevez-hanet) d'an iliz
evid beza badeziet.

al luzenn: an *dluzenn* Fantan: feunteun.

Al Leñv: ano eur stêr a en em daol e-barz an Treo.

min: mên.
hidiv: hizio.

HEKLEO TRAON BOUZAR

XI

Mez dizroom a-nevez da istoriou chaseourien all strobinellet. Unan euz ar re-mañ en em welas eun devez all e kostez ar Gwizou, c'hoariet ne ouie ket gand petra. Eur had a oa menet gand e jas abaoe ar mintin. Bet oa zoken en o raog beteg Lokmajan en tu all da Blougin. Hag e teue bremañ en-dro da Dreouergad da vro he ched. Chann, gwreg an tiegez tosta d'ar harter-ze, diouz he zu a yee d'ar park goude mern hag a gleve ar chas atao o veni war-lerh ar had. Ha setu e penn ar strêd, petra a wel?... Ar had heh-unan o tond a-benn dezi. Chann a jomas a-zav. Mond a reas war he daoulin goustadig ha dispaka a reas he zavañcher, krog ennañ e peb korn. Ar had n'he gwelas ket hag a deuas war he fenn e-kreiz an tavañcher, klozet prim gand Chann. Hag hi war-eeun d'ar gêr gand ar had!... Ar chas ivez a jomas a-zav! Ne oa gad ebed ken...

Pedi a reas Chann ar chaseour, a oa he breur, en derveziou war-lerh, da zond da leina ganti er zul war-lerh. Goude hepken eo, e lavaras dezañ penaoz oa nijet kuit ar had dirag e jas.

A bell zo, e-doug an amzer, Treouergadiz a zo bet brudet da veza chaseourien dre laer, pe ma keroh bigrierien, brakonerien euz an dibab. Evid gwir, rouez oa gwechall e Treouergad ar grennarded n'o-doa ket eun tamm fuzuill pe bistolenn. « Nag a veze mall da weled pardonioù Milizag, Koad-Meal, Plougin, Gwiproñvel ha Lanrivoare! Jakig eo adarre a lavar deom kement-se.» Perag 'ta? O! N'oa ket evid gelloud paea bonbonou da skanbenned oa!

« Ar ranerez-se n'oa ket c'hoaz anavezet d'ar mare-ze. Evid gelloud ober eun hanter dervez chase.» « Mez d'ar sulvechennoù all, e helleh ivez mond da jaseal?» « Hañ ya! Brao e vije bet mankoued d'ar Gousperou. Te ne ouezez ket peseurt mammou a oa gwechall, neketa! Goutennit digand Yvon an Enez Rouz pebez roustad en-doa bet eur wech abalamour ma oam erruet eun tammig diwezad er Gousperou.» Mez da bardon Milizag, Koad-Meal, Plougin... Ne vez ket digor c'hoaz ar chase? Asa 'ta, genaoueg! A hellez kredi evidom-ni ne zerre morse ar chase! Chom peoh d'am penn ma kontin dit va istor.

Da geñver ar pardonioù-ze eta, kerkent ha ma veze eet an diweza pastell fars euz a doull ar bater, o veza m'oa lavaret dija an Añjeluz en iliz, edod krog er fuzuill. Ha d'an daoulamm ruz war-zu an Enez Rouz ha Kervered gand aliez paotred Penn-ar-Prad. Noun an Enez Rouz oa ar habiten ganeom. Peurliesha e veze diou pe deir fuzuill, tri pe bevar gand bizier ha pevar pe bemp ki.

Kazi atao, e gwaremmiou Traoñ Bouzar eo e tigore an toulompi! Da houde e skoed war-zu gwaremmiou ar penkêr, Kergov, Langwiouez, evid echui e menez Keruzog. A hellit kredi pa zave eur barrad klujuri e vennem oll sempla gand an trouz a reent. Aliez alato pa n'o gweled mui, e veze tennet warno! Neuze ne bakeh jamez netra? Nann, kredabl! Glabouser! Ma 'pije gwelet an deliou panez hag ar begou lann o nijal pa lohe eun dra bennag!

Eur wech zoken, em-eus soñj da veza gwelet paotr an Ti Braz o tond war-zu e gamaladed gand eur pikol gad : —« Sellit 'ta, paotred! Pebez aneval em-eus lahet! D'an tenn kenta dioustu eo rodellet!» Hag e tañse kement a fouge a oa ennañ. Evid gwir, eur « paon » a oa bet. Mez ar had avad a oa bet surprenet gand ar hi en he ched hag a oa e stroñs he horv a-raog ma oa eet an tenn en he fenn diadrenv!

Tammou gedon bihan hag hanter lapined a veze tizet aliez ivez gand ar chas. Mez a hellit kredi avad, pa en em gaved er gêr, ar re-ze oll a veze ivez « lazet » a-dennou! Setu aze penaoz e tremenem-ni on amzer d'ar zulvechenou-ze. Ha n'oa ket gweloh an dra-ze eged mond d'ar pardonioù da haloupad merhed diskempenn? C'hoaz neuze edo klosoh ganto o bruched, hag hirroh o lostenn eged bremañ.

Gouzoud a rit kerkoulz ha me eo diêz en em zizober euz an techou. Yaouank flamm c'hoaz oan komañset eta da jaseal. E-pad vakañsoù va

skolaj e kendalhen. Ha zoken goude beza soudanennet n'oa ket evid mired da reded war-zu gwaremmiou war-dro ar Hlik pa gaven eur fuzuill. Petra ' fell deoh? N'oa ket evid va zech! Va breur ha va hoar-gaer, Doue o fardono, o-dije gellet lavared deoh e veze aliezig kig lapin e Ti ar Marichal p'edon kloareg.

N'on ket evid mired da gonta deoh an dro jase farsuz em-eus greet eur wech. E-kreiz miz eost oa, er bloaz kenta va hloerdi vraz. An Aotrou Person a oa eet d'ar Retred. Setu ma'z oan libr kaer e-pad ar zizun. N'em-eus ket ezomm eta da lavared deoh e vezen bemdez mintin mad krog en va fuzuill. Eur vintinvez eta m'edon a-zevri o chaseal gand « Labichon Goz » en Enez Rouz, hag he merh euz a Gampir, e savas diou had asamblez euz panez Park ar Vali Pont-ar-Bleiz. Mez ne 'z ajent ket o-diou gand ar memez hent. Unan anezo a yeas a-zehou, eben a-gleiz.

Ar chas a reas evelto. Labichon a skoas war-lerh an hini a 'z ee etrezeg Kerioual. Mez ha me? Petra a dleen ober? Nehet maro e oen e-pad eun nebeudig amzer. Gouzoud a reen goulskoude ne dalveze ket ar boan din klask mond war-lerh diou had. An neb a red war-lerh diou had er memez amzer a zo sur da vankoud anezo o-diou.

Setu-me d'ar piltrotig war-zu ar Groaz Nevez. Kazi sur, e lavaren ouzin va-unan, an diou intron-ze a skoio da baka ar hroaz-hent aze war laez. Fidandouenn n'em-oa ket en em faziet. Ar chase a zalhe mantruz, pep hini euz e du. Hag a-veh ma oan savet war an tourkae dirag ar hroaz-hent, ma welis gad Kerioual o tond bremañ diouz Kerdefan. Evel eul luhedenn e paseas a-biou din! N'oa ket bet dare din tenna, anad deoh, re vuan e oa eet.

Alo! a lavarjon, setu aze unan manket da vihanna. N'he gwelin ket mui. Mez just d'ar mare-ze ar had a oa eet war-zu ar Bourk a oa bremañ o tond etrezeg ar Groaz-Nevez, ha buanna ma helle. Biskoaz kemend-all! Mond a rajent a-benn an eil d'eben gand kemend a herr ma rodelljent o-diou war an hent dirag va daoulagad estonet.

A hellit kredi, me a redas d'illo war-zu enno a-raog ar chas zoken. Va fuzuill harpet mad ouz va skoaz, ha prest da rei pez d'ar had a zavje da genta! Mez hini anezo ne fiñve. O-diou oant maro mord! Hag o empenn zoken en-doa strinket eun tamm bennag. Setu m'am-boa bet diou had heb beza greet an disterra tenn. N'ho-pije ket gwelet al lorch a oa er paotr o vond d'ar gêr gand e hedon!

N'emaoh ket en entremar e lavaren da bep hini oa draillet o fennou gand va zennou! Ne gredan ket o-defe pehet braz ar jaseourien o lavared gevier. Rag piou a gred anezo? Laret am-eus deoh va zro-chase. N'eo ket e gwirionez eun dro farsuz? Gand peseurt chaseour eus bet biskoaz en em gavet kemend-all? Reketi a ran ar memez chañs da oll jaseourien Dreouergad am lenno eun dervez bennag.

Deom endro da istoriou farserien. Fañch ar Bountonou a oa brudet kaer da ober troiou endro dezañ, ha zoken dreist-oll d'e Vari Goz! Eur paotr fin a ouie ober ar zod, pa blijie gantañ. Gweled a ran anezañ, eur zadornvez da noz, o tond ivez diouz Lokouran e Ti ar Marichal. Eno e oa eun depot journalou « Ar C'hourrier », pemzег pe ugent niverenn marteze. Er zadornvez-se oant eet kuit oll... nemed an diweza c'hoaz etre daouarn Anastaz hag a oa e-treiñ da lenn anezañ, e-kreiz diskarga ban-neou.

Goude eur banne pe zaou gand unan bennag all, Fañch a houlennas Ar C'hourrier. — « Sell, eme Anastaz, setu amañ an diweza deoh! Kemerit anezañ! Lennet am-eus anezañ toud! » — « A! eme Fañch. Neuze n'am-eus ket ezomm anezañ! Eet eo kuit ar marvaillo diwarnañ! » Ne oa bet netra da ober evid lakaad anezañ da gemered eur journal a oa dija lennet. Hag evel just, eur luchadenn d'e gamalad o vond er-mêz. Fañch a oa sur a-walh eun tammig strobinnel, a dlee soñjal Anastaz.

A-wechou e c'hoarveze n'eo ket hepken traou souezuz, med da ober aon e gwirionez. Goude ma veze tennet gand an treiñ gwaremmiadou a-bez a lann goz, e veze drez ha froust da zevi. Eun dro e oa evel-se e-touez ar froust, eun naer hag a yeas ivez en tan. Homañ, skaotet, en em lakeas da zutal ha da fihal kement ma tifourchas naered kounnaret a-zousennou endro d'ar baotred. Ha kement-se êsoh dre ma'z oa tomm kenañ an heol.

Ar baotred a rankas tehed ha zoken buanna ma hellent. Rag bremañ lod euz an naered-ze o heulie oh ober lemnen a bevar pe bemp metr a-dreuz an irvi. Na pebez spontadenn, va zudou keiz! Biskoaz n'o-doa klevet na gwelet kemend-all! Unan euz ar wazed-ze, eun nebeud goude, Yann va zad-koz, a oa war-dro ar foenn hag a zantas eun dra bennag yen o pignad buan en e vragou a-hed e harr! Soñjal a reas dioustu, emezañ, oa eun naer bennag. Ha setu or Yann da zivountona buannoh c'hoaz eged biskoaz e vragou... hag, emezañ, da zispaka toud ar stal d'an heol... evid gweled... eul logodenn vihan o lammad kuit stravuillet oll! Ha Yann da hoarzin a-bouez e benn!

An archerien a veze strobinellet ivez pa gaved tro. An archerien a zo tud vad. Hag anvet gand lod « Bugale Jezuz »... evid an abeg-ze, douetuz! Mez gwelloc'h e kave pep hini o gweled a-bell hepken. Drol eo an dra-ze. Med evel-se eo. N'oa ket atao re ziêz tehed, rag n'o-doa nag oto, na moto ebed. Evel an oll, eur velo. Evid ar re yaouank oa eun ebat spontuz ober dezo pedali en eur denna o zeod war o lerh, beteg dialana.

« O tond diouz Foar ar Bloaz Nevez e Lokournan, e oa pevar pe bemp paotr yaouank. En hanter euz an hent, er Hann (Kamp Napoleon Bihan!), setu ma welont kepiou daou archer oh heuill anezo war o veloioù pemp kant metr war-lerh. Etrezo ar baotred a zivizas : — « Ar plakou a zo, ar gouloù a zo ganeom war o veloioù! Mad! Dihastom er memez tra bremañ evel m'on-dije aon, buanna ma hellom ha gwelom 'ha dond a reint war o lerh!»

Ha setu ar baotred da bedali terruploh c'hoaz eged Robic en Tour de France, da dreuzi Bourk Lanrivoare evel eul luhedenn heuliet atao gand an daou archer kêz a zute warno ar pezh ma hellent evid ober dezo tarda. Med ar baotred o-doa desidet mond beteg Kroaz-hent Penn-an-Drev. Eno bremañ e tardfent evel da varvaillad etrezo. Ar « Vugale » a errue an dour o ruill ouz o zal e miz genver, ruz o hribell a gounnar ha rog o ger o soñjal mad rei amañtchou a-zoare d'al lakepoded-ze! Mez kaer o-doa klask, hini ebed anezo ar re yaouank na oe paket : plakou o-doa, ar veloioù a oa e-ratre. Red oa bet dezo dizrei war o hent... mez goustadohig!

Eur zulvez d'abardaez, oll wazed Karter ar Gwizou a oa e penn an hent Koadoroh o c'hoari hillou evel beb sul e-pad an hañv. Kezeg meur a hini ne oant ket kaset zoken d'ar park. Med laosket da bourmen o faltazi war bord an henchou. Petra a riskled? Netra! Ne oa ket kalz a otoioù, na kennebeud a archerien war henchou ar Gwizou. Med er zulvez-se setu-int! A-greiz peb kreiz e klever kezeg o taoulammad hag o tond diwar Gervran. — « Petra a zo a-nevez, yañ? » eme Fañch en eur zevel e fri dreist ar hae. « O gast! An archerien a zo o poueza ar hezeg! Va re-ne ha da re-te, Per! Amantchou a zo da gaoud sur a-walh! Ar pezh a zo da ober eo lavared dezo ne ouezom ket da biou eo ar hezeg. » — « Ya! Mez mond a raint en da borz, bremaig! Da betra e servicho dit nah? Serr an drav war ar porz hag e rankint mond d'e-biou d'o hêr. »

Ha dao e strêd goz ar Gwizou Nevez. — « Da biou ar hezeg-mañ? » a houlennas an archerien digand ar baotred. Den ebed ne ouie; den ebed

ne anavezo anezo. N'oant ket euz ar Harter! Setu ma'z eas an archerien da heuill ar strêd goz, sehet ar pri hag ar vouillenn enni c'hoaz, mez a gase anezo endro da Gervran. Hag adarre d'ar Gwizou, eur wech, diou... ha teir gwech. Penaoz eh achufe an abadenn?

Ar baotred ne hoarient ket ken... nemed gand o boned! An archerien... a gave souezuz muioc'h-mui, an droioù manej-ze. Hag a oa e kounnar, a hellit da gredi. A-barz ar fin, Fañch a zigoras drav e brad, evid kloza ar hezeg. Ne hellas ket henn ober buan a-walh. Gwelet oa gand « ar Vugale »! Paea a rankas Fañch, evid peder gazeg! Ne zisklerias ket e amezog, setu ma oa bet nebeutoh a vizou, partajet evel just etrezo.

— « He! Sell! » eme Fañch, en eur zond endro d'ar hillou, « deom da baka eur banne. An dra-mañ en-deus roet sehed din. Da dro dit-te da baea, amezog! Ha Fañch da zroll da hoarzin, heuliet gand an oll re all, o soñjal er « Yann archer » en-doa klasket strobinnella.

N'ho-peus ket anavezet ar Chouan douetuz! Anavezet mad oa gwechall evel eur brakoner. Ha goulskoude e vrakone atao daoust d'an archerien, meur a droig war e dres! Med... a jome atao kazeg peurliesia. War-nez beza paket ganto, ar fuzuill gantañ en e zaouarn, e hellas lammad war eur gazeg o peuri er prad! ha d'an daoulamm dreist meur a ode vein, n'eo ket etrezeg ar gêr..., med etrezeg ar Bourk. Kemeret a reas eun tamm avañs, hag e laoskas e loan da vond endro, e kuzas e fuzuill en doenn zoul eur hraou d'an tiegezh e-kichenn, eh en em gempennas eun tammig, ha dao bremañ da varvaillad gand an Aotrou Mêr e-unan a oa e-kreiz ar blasenn er Bourk o veza ma teue diouz an Ti-Kêr.

Gouzoud a ree ar Chouan petra a ree evel-se. Pa deuas « Bugale Jezuz » da houlenn sinatur ar Mêr evid o frosez verbal eun eurig goude, hemañ ne gredas ket eur ger dezo : — « N'eo ket posubl ho-pije gwelet ar Chouan o vrakoni gand e fuzuill eun eur a zo! Rag d'an eur-ze edo amañ ganenn-ma va-unan o varvaillad war blasenn ar Bourk! »

Fañch ar Gwenn a oa eun all, gwerzet gand eun treitour douetuz pa welas daou archer war e lerh. N'oa ket poent chom da louedi aze, bremañ pa'z edont war e dres. Mond a reas war-eün er fenneier, war-zu ar ganol ledan eno war-dro daou vetr. Lammad a reas, a hellas just ha just en tu all d'ar ganol goude beza da genta taolet ar fuzuill en tu all. Hag heb chom da weled ma raje koulz an archer, e kendalhas er gwaremmiou lann. Hemañ avad a jomas e-barz, o koueza endro war linenn e gein

en dour! Ha Fañch bremañ... d'e dro war dres an treitour! Bremañ n'ouzon ket ken ha n'eo ket hemañ eo en-doa e gi anvet «Perag». Ar Person e-unan eo a lavaras dezañ eun dervez : -« Eur hi brao e-peus, Fañch! Pe ano en-deus?» - « Perag!» eme egile. -« O Fañch! Me a houlenn diganez ano da gi... evid ar blijadur!» -« Perag!» emezañ. Ar Person a venne bremañ en em lakaad da facha gand ar genaoueg-ze. Pa gomprenas ha ma tirollas da hoarzin, en eur lopa dezañ en e gein : -« Hañ! Perag eo ano da gi!»

E penn kenta ar hantved, an dud en on traoniennou, a jomas mantret eun dervez pa weljont evid an dro genta eur ballon dirijabl deuet da Vrest. Hemañ a deuas zoken a-zioh douar on tiegeziou da bourmen e galite. -« Me, a lavaras Saig Kerizella a oa bet kazimant spontet o weled eur pikol pemoh gouez o nijal, a yeas dioustu da guzad da doull ar hae! Petra ri? N'am-oa biskoaz klevet ano anezañ a-raog. Petra an diaoul? emon-me. Sur a-walh e tleent c'hoarzin din aze war-laez!»

Ar veleien zoken kenetrezo, a strobinnelle ivez. Beb an amzer! Arabad deoh soñjal! Asa! Ha lod euz ar re-mañ, pell-pell da veza bonedou noz, a helle beza sent braz en o giz, ha farserien euz ar henta war ar marhad. Ne welit ket unan brudet mad o kaoud c'hoant ober eun dro war moto eur beleg all e Landeda:-« Mad! Mad! Setu-eñ dit! Ar moter a endro, aze emañ ar hrog da vond war a-raog... Sav warnañ!» Hag eñ war ar moto... Brao oh ober tro ar blasenn, eun dro, diou, teir... Med penaoz chom a-zav? Ober a reas tro ar Bourk a leverer, dindan hoarz an oll, beteg ma... ehanas ar moter... gand ar zehed!

En eur presbital all e oa unan e-touez ar veleien diwar-dro, ha ne vanke ket da ober an heg diouz Person al leh abalamour d'e dargaz: frikoter ha trabaser brudet dre ar Bourk. Eur wech pe ouspenn marteze, edo er porz o helver ar person, digor prenestr e gambr, gand mouez vrào ar haz : - « Reun-aot! Reun-aot! Deus d'an tra-oñ! Deus d'an tra-oñ!» A-wechou all oa heb e glask eo e lakae ar person e oll dud da hoarzin, evel ma levered e iliz goz Treouergad gwechall. Ar Person a gave toullou ma logod e traoñ ar mogeriou koz, dreist-oll e kostez ar fenneier, hag a zoñje stanka anezo, dre ma teue diouto douar war leurenn an iliz.

Hirio edo er gador gand ar pron. Ha setu eur Yann bennag, dievez, o tistaga eur brammig krenn ha... roulet brao, war benn e skabell. Kalz endro dezañ e glevas hag a hoarzas. Ar Person a jomas a-zav, hag a zoñjas e oa eul logodenn bennag e toullou ar voger oh ebati e dud. Setu ma lavaraseñ heb c'hoarzin :-« A-walh evel-se, va breudeur, a-raog disul

an toull-ze a vezo stanket!» Bremañ avad, ar c'hoarz a zo diroll dre an iliz, na petra 'ta! Hag ar Person hanter fachtet... d'an nebeuta... beteg ma c'hoarzas ivez leiz e gov diouz e gavadenn, pa oe lavaret dezañ.

Eur wech all oa eur Lann Vouz en-doa tapet eur filip. Lakaet gantañ en e hodell bragou. Ha dao d'ar gousperou. Ar filip a gave hir ar gousperou! Ha setu-eñ d'en em lakaad da hopal klemmuz : -« Filip! Filip! Filip!» Ar person a deuas gand e jap, ruz e gribell hag a lavarase : -« Petra a zo amañ?» - « Lannig en-deus eur filip en e vràgou!» - « Lannig, er-mêz dioustu! Hag ivez kement hini all o-deus eur filip bennag en o bragou!»

An oll gwazed, war o fozig, a yeas er-mêz..., echu ar gousperou ganto. Ne oa nemed Yann Vouzar a jome en e skabell. Beteg ma teuas Anna Goz e wreg beteg ennañ : -« Yann! Te peus eur filip ivez! Kê er-mêz ahalen!» Setu aze eun istor all evid or beilladennoù, er goañv en or bro vihan.

N'ho-peus ket klevet ano euz ar Bi-Vraz? Hemañ a oa eur mellad den, tost da hweh troatad : treuz e benn uheloh eged an Arvoriz all endro dezañ. Ne dlee ket beza droug gwechall a-raog ma krogas da eva eñ ivez. E wreg a oa bihanig toud, Doue-Doue! Med dond a ree goulskoude c'hoaz he-unan da ober dezañ plega eun tamm bennag. Ha da vihana pa veze war yun! An ostaleri n'edo ket pell petra fell deoh! Ha droug a-wechou, evid digand kalz tud paea dezañ banneou! Ha dreist-oll eur portez e-kostez Lokmajan.

Hemañ a gave e teue e dro kalz re aliez. Setu ma lakeas en e benn kaoud an tu da zizona al leue braz-se. Pell edo goulskoude da gaoud ment egile. Mez desket en-doa alato krogou gouren, hag evel-se en-doa eun tamm fiziañs dirag krabanou mantruz an diaoul braz-se, da rei lamm dezañ. Ar Bi a houlennas adarre : -« Paea a rez eur banne?» -« Nann!» eme egile. « Hirio na vo ket!» -« Penaoz?» eme ar Bi o tond da zrailla warnañ. -« Nag hirio, na warhoaz!» a reas c'hoaz ar miliner. Ober a reas eur hrog e garr hir ar Bi, e-kreiz ma lamme a-gostez. Setu ma'z eas gantañ da rodella war leur ar porz. Sevel a ree a-nevez, hag adarre e teue war ar miliner. Hemañ bremañ a zoublas krenn, hag eun taol penn d'egile en e stomog, eur hrav all en e harr : ar Bi a yeas adarre gand kalz trouz da leda war linenn e gein. Pa zavas endro, ha kropet bremañ, egile a lavarase : -« Echu eo an abadenn hoari bremañ, paotr! Rag kenta tro, me lavar dit, me a freuzo da benn dit evel ma vije eun irvinenn gleuz!» Ne oa mui trabaset an disterra gand ar Bi, daoust d'e hirder.

Chomom c'hoaz eun tammig gand paotred an Arvor : pevar pe bemp edont o vond da lapineta d'an enezeier e Lambaol, pe e Sant Pabu. En Treiz e kemeront ar vag : hini Daig Soldat marteze. Hemañ a reas d'ar « menechard-loued » a oa ivez ganto laosker ar roeñv, daoust ma lavarass egile dezañ ker buan : -« Me a ouie manea ar roeñv a-raog ma oa greet eur fri dit-te!»

Ar Person a oa ivez ganto. An traou a oa eet mad! Pep hini en-doa daou pe dri lapin. Med deuet endro, ar mor izel, penaoz dond war an douar seh gand oll lehid an Treiz dizolo? Lehid don! Dreist-oll ar person gand e zoudanenn? - « Ne rit ket bil, aotrou Person!» eme an Daig. Hag eñ da denna e vragou, d'o skoulma endro d'e houzoug, da zewel e roched beteg e gazeliou, ha da gemer ar person war e skoaziou. Ha yao el lehid beteg ... al leh ma'z edo a-raog e houriz ler! Eun taol lagad, me lavar deoh. Biskoaz n'ho-peus gwelet an dra-ze!

Tren patatez Lanrivoare a oa brudet. Bremañ e kemerer an tren, mardouenn, zoken evid mond da Lokourman. Evid mond, netra êsoh dezañ, war an diskenn! Evid dond endro avad a-wechou, e ranked diskenn... evid bounta warnañ! Eur c'hoari all. Med ar wirionez evel ma lavaran deoh. Dianala a ree ar marh du, daoust d'e wiskad moged du. Setu amañ eun abadennig all c'hoarvezet diouz a leverer gand chef ar gar e Lanrivoare. Ne lakin ket, anad deoh, va dorn en tan evid toui eo bet erruet evelato.

Eun dervez, Mon, mamm-goz Kergoulouarn, he merh-kaer ganti hag he mab-bihan Jopig a deue da gemered an tren. Mon a houlennas gand polites digand paotr ar gar eun hanter-briz evid he faotr-bihan. -« O! eme egile, braz eo dija; eur bragou hir a zo gantañ!» -« A! eme Mon, ar bragezeier berr eo a hell mond gand an hanter-briz! Mad, mad! Lakait eur priz a-bez neuze da Jopig, hag eun hanter-hini d'am merh-kaer! Ha n'am-eus ezomm hini ebed! La!»

Paotr ar gar a jomas gantañ digor e henou war nav eur! Hag a reas evel-se. Gweled a rit, a-wechou e ra vad deoh teuler evez war ho komzou, ober nao zro d'ho kenou gand ho teod a-raog komz, pe ez oh paket brao gand paotred ha dreist-oll merhed ha n'ema ket o zeod en o godê! Job Kerioual a oa gand e vaz o tiskenn diouz ar buro-butun, o serra brao an nor war e lersh pa lavarass Mar'ne dezañ : -« Laoskit an nor 'ta Job!» -« Sakredie! Te gav dit...O, laosket e vo ganez avad! Bez dizoursi! Ne gasin ket anezi ganen!»

Toulompi a veze greet gand kalz a blijadur e Treouergad en abeg da forz petra. Pa zave c'hoant dimezi gand eun intañv, pe eun intañvez bennag. Dreist-oll ma'z edo an eured er barrez, e veze taboulin ha bleujadennou kerniel-boud a beb seurt. Na oe ket pell e veze kleuzet treujou kaol glaz pe gempennet treujou kaol seh ha kavet paotred gouest da zihuna ganto ar hanton en e bez!

Plah eun tiegezh braz, koanta merh a oa neuze etre Keroulah hag ar Gosker, a deuas a-benn da zeseo mestr koz eun atant daoust ma 'z oa oajet brao d'an nebeuta. Devez an eured a oa lakaet. An embannou a oa kaset teir zulvez diouz renk. Ar herniel-boud, niveruz, a oa prest. Ebat a vije! Med ar gwaz nevez a 'z eas da weled Sant Per, er zizun a-raog ar friko! Ne oa ket bet an disterra boud, nemed douetuz hini ar paour kêz plah nevez.

War gont ar pillaoer e oa ivez meur a istor! Ne brester nemed d'ar pinvidig. Paotr fin oa, sklêr deoh! Hag aferiou kaer a ree dre amañ ivez a-wechou, gand e gaoz leun a heriou Menez Are. Setu, daoust ma'z oa Paotr Leon e-kostez Kemper, amañ eo bet atao « ar Herne ». Ha pa ne veze ket fur ar « mous » e lavared dezañ : -« Diwall! Pe te a vezo roet, gand ar zahadou truillou da zah ar Herne!»

Al Leonad a oa eta kentoh e difiziañs gantañ, dre ma'z oa paotr fin a-walh. Daoust ha ne ve ket trubard ivez evid eun deg gwennegad? Gouest da vanea gourdrouzou ha marteze eur Viltañs bennag? Chom a reas eur wech bennag eñ ivez arajet en eun toull lagenn bennag : eñ, e varh hag e garrigell, e kostez Kerlagenn, anad deoh!

Daoust ma'z oa paotr fin ha divorfil, ne gave tu ebed ken da zond er-mêz daoust da zikour eun ozah diwar-dro erruet eno. Ha setu hemañ da gleved ar Herne o pedi a vouez uhel : -« Kant skoed da Zantez Anna ma teuan oh al leh-se!» emezañ. -« O!O! 'me egile. Mez da varh ha da garr asamblez ne dalvezont ket an hanter a gement-se! Brokuz out avad gand Santez Anna!» -« Losk anei, eme ar pillaoer, pa zeuin er-mêz me dalho dei!»

An dra-mañ n'eo nemed unan euz ar zoniou kloh. Ha n'eo ket sur hini Paotr-Traoñ-Menez-Are! Eun tammig aotrou o pourmen gand e stoup hag e billou!

Rei a ran deoh bremañ diou istor « kempennet » deuet diouz Kannadig Jakig :

Gouzoud a rit pegen maleuruz oa Lanig gand e vamm grampouez? Eur vaouez goulskoude hag a ouie kaozeal brao ha flour ouz estren an ti. Mez ar merhed ranell n'eo ket diouz ar gwell mond dezo. Gouzoud a rit e kase bemdez Lanig kerkent ha goulou deiz da ziwall an deñved. War ar poent-ze e ree mad. Gwelloh eo kalz sugella anezo abred eged lezel ar vugale e-pad an deiz da reded ne ouezer ket e pe leh, na gant piou ha da zeski loustoni gand an eil pe egile!

Evelato arabad o leusker da gaoud naon. Rag gwir eo ar paour-kêz Lanig n'en-doa evid e geustereunn bemdezieg nemed eun tamm kreun seh korm a veze lakaet dezañ beb mintin en e damm bisah gand Katou. Ha d'ar pardaez, ez oa fest ar vaz pa ne gave ket ar vamm grampouez ront a-wah an deñved.

Piou n'eo ket skoet e galon o weled kemend-all da eur hrouadur fur-zod! Jezuz, en e vadelez memez, en-doa kement a druez ouz Lanig en e stad reuzeudig ma teuas beteg ennañ gand e zaou abostol braz ha ma lavaraz dezañ : « Lanig, gweled a ran n'e-peus ket mouget ar galon vad roet dit. Tenna rez zoken an tamm diouz da henou ma houlenner diganez evid henn rei deom daoust ma n'e-pevez ket aliez leiz da gov. Dre-ze e fell din dioustu da zigoll : Petra 'peus c'hoant da gaoud?»

Ha Lanig a lavar sioulig:—« E friko Mariann Roparz e oa eur Herne hag a oa eun tamm koad ront ha moan gantañ, toullou ennañ, eur zah ler stag outañ. Ha pa hweze gand e henou e-barz... » Sant Per en em laka da hoarzin...« er vaz toull-ze, an dud a zañse!» — « Ha gouzoud a ran da hoarzin 'peus c'hoant da lavared : eur biniou! Unan evel-se eo e-peus c'hoant da gaoud?» — « Ya, Aotrou mad!» eme Lanig goustadig. — «Mad. Bez a-pezo anezañ!» Ha kerkent, eur biniou kaer meurbed a zo aze etre daouarn Lanig. Ha Jezuz hag e zaou abostol a zavas endro d'an Neñv.

Kerkent ha ma erruas Lanig er gêr gand e zeñved, Katou a oa krog en he baz haleg. Mez kerkent ivez ma c'hwezas Lanig en e viniou, setu Katou o tañsal dioustu, e-kreiz ar poull dour hañvouez e-kreiz ar porz. Goude Lanig a yeas el liôrz a-dreñv an ti, ha Katou en eur fringal muih-mui da vond war e lèrh. Hag e tañse bremañ zoken e-kreiz al linad! An dañs-se a badas e-pad ma hellas chom en he sav. Mez dinerzet oll net e kouezas d'an douar evel eur zahad loaïou. Kerkent ha ma tivorfilas e krias en eur reded d'an drot war-zu ar presbital : —« An haillon! An dra-ze a gousto ker dit! Kaoud a ri da vestr!»

Pa en em gavas Katou e porz ar presbital, ar plah, deuet da zigeri an nor dezi a grog da helver en eur hoarzin a-bouez penn : —« Aotrou Person! Deuit buan 'ta da weled pebez kanfartez eo Katou hirio!» Ar person a zigouez eñ ivez : —« O Katou baour! E pe leh 'out-te bet, yañ?» — « E pe leh on bet? O tañsal en dour hañvouez e-kreiz ar porz! Hag ivez el liorz e-kreiz al linad! Med na zoñjit ket evelato em-eus kollet va spered evid kement-se. Gweled a rit e kaozean mad-kenañ. Mez ar fur-zod a zo du-hont, en-deus bet eur zutell digand an diaoul kredabl. Ha kerkent ha ma c'hwez er zutell-ze e rankan mond war e lèrh en eur zañsal!» — « Asa, Katou gêz! Gweled a ran siwaz eo troet ho penn! N'eus forz! Mond a ran ganeoh beteg ho kêr. » —« Hañ ya! deuit, Aotrou Person! Ha c'hwi a hello marteze kastiza ar hoz paotr-ze! Rag c'hwi a zo treh d'an diaoul ha d'e gonsorted. Digasit dreist-oll ganeoh ho leor Egroumañs avad!»

Ha setu an aotrou person, war e zresig, en eur lavared brao e vrevier, war-zu Kergatou Rohel, hirio Keroel. Katou he-doa redet a-raog, anad deoh. Pa erruas an aotrou person, ez ajont o-daou da gaoud Lanig. Hemañ a oa c'hoaz o peurgraouia e zeñved.

—« A! lampon ma'z out! Petra e-peus greet evel ma lavarer din d'az vamm?» —« O netra dreist ordinal! Mez pa hwez an er biniou-mañ roet din gand an aotrou Jezuz e-unan, hi ne ra nemed dañsal! Sellit, aotrou person, evel-henn hepken a ran.» Ha Lanig da hweza en e viniou. Ha kerkent raktal Katou a grog a-nevez da zañsal e-kreiz ar porz ha buan-noh-buanna. Ar person a oa sebezet net. Ne ouie mui petra da ober. C'hoarzin leiz e benn, pe druezi ar baour-kêz Katou. Houmañ, he mourrou mouzet ha kintuz ganti, hag eun druez he gweled o rampad evel merhed diskiant, gand he zeod a bleg 'r-mêz euz he genou gwasoh c'hoaz eged eur hi chase.

A-benn nebeud amzer, sklêr deoh, o kleved eur biniou e Keroel, oll garteriz Penn-ar-Prad a oa erruet da henaoui. Den n'en-doa truez euz ar Gatou, beuzet en he c'hwezenn! Eo, an aotrou person evelato. Ober a reas d'ar paotr Lan tevel. Hemañ daoust ma n'oa ket euz ar penn kenta toud ar zizun, a gavas ivez en-doa bet traou a-wah e vamm grampouez, evid ar pardaez-se.

—« Mad, eme ar person. N'am-bije ket soñjet kemend-all, da vihanna. Mez peoh bremañ, Lan, gand da venveg. Te zono brao gantañ, en eur ziwall da vaoutou, da heul kanaouennou al laboused, pe c'hoaz sut ar baotred gand o jao. Mez ne zoni ket ken d'az vamm grampouez, nemed hepken evid en em zifenn diouz he baz-yod!»

Azaleg neuze eo e cheñchas oll ar Gatou, mez a benn da benn. Anavezet eo bet atao gand on tadou koz evel unan euz ar re wella e-touez al lez-vammou roet deom gand madelez dudiuz an Aotrou Doue.

(Da veza kendalhet)

L Conq

Notennoù:

Toull ar Bater: ar gornaillenn.

Eur paon: trouz eur fuzuill o tenna.

Tourkae: eur haë izel.

Froust: an deliou seh kouezet, ar bruzun begou lann, raden ha drez mad oll da zeñ.

Ode vein: an digor stanket war eur park, n'eo ket gand an drav, mez gand mein berniet beteg amzer an eost.

Menechard: paotr ar Menez ha ne dle anaoud netra war-dro eur vag.

Eostig Kerineg

Mab-kaer d'ar roue

gand eur golo nevez

15 lur (60g)

O haloupad war henchou Breiz-Izel

Eun enklask war ar brezoneg

II

Med perag e-noa goulennet diganen an aotrou **Gallo** ober an enklask-se war ar brezoneg?

Abalamour ma 'n-oa lakaet en e benn **Jean Le Dù**, kelenner war ar yezou keltieg e **Skol-Veur Breiz-Izel** e Brest, sevel ha goude lakaad embann eul levr braz, eun **Atlas**, hag a vo greet outañ e galleg. **Nouvel Atlas linguistique de la Basse-Bretagne**, da lavared eo e brezoneg: **Atlas Nevez yez Vreiz-Izel**.

Al levr-ze a houlennno amzer ha labour a-leiz, kement a amzer hag a labour ha ma ranko **J. Le Dù** kaoud meur a hini d'e zikour da ober an enklask a zo red dezañ ober a-raog. An **Atlas Nevez**-se a vo eun Atlas heñvel ouz kement Atlas a zo, eul levr ennañ kartennoù jeografi braz ha kaer, med kartennoù Breiz-Izel nemetken, re ar vro a zo etre Brest, e beg Penn-ar-Béd, e tu ar huz-heol, ha Sant-Brieg, Poñdivi ha Gwened, e tu ar zav-heol, da lavared eo ar vro a vez komzet brezoneg enni.

Med ennañ ar hartennoù ne vo ket merket kement a draou warno ha ma vez war gartennoù eun Atlas jeografi ordinal. Ne vo gwelet warno netra diar-benn an douar, diwar-benn ar menezioù, diwar-benn ar stêriou, diwar-benn an henchou braz pe diwar-benn an hent-houarn, diwar-benn ar glaou-douar, diwar-benn ar homers, diwar-benn ar besketerez, an uzinoù, ar perzier-mor. Ne vo kêr vraz ebed zoken warno.

Warno ne vo nemed kêr-benn eun nebeud parrezioù, war-dro daou hant, ar re a vo bet greet an enklask enno hag ar re-ze nemedken. Ha c'hoaz

ne vint merket nemed gand eur pik. Med e-kichenn ar pik, è vo lakaet, braz ha nèt, eur ger pe eur frazenn verr, ar memez hini war ar beurrvasa euz ar gartenn, evel ma vez lavaret er barrez.

Meur a wech eh en em gavo goulskoude ne vo ket ar memez ger pe ar memez frazenn partoud evid ar memez tra. Lakaom kartenn ar ger *spezard*. Hemañ a vez kavet e Leon hag e Treger, distaget a-wechou eun tamm disheñvel. Gweled a reer evel-se eno: *spehard*, *spezard*, *spe-t*. Med e Kerne n'eo ket ar memez tra. Beza ma klever e meur a blas: *spezot*, *speiet*, *spet* (ar ger-mañ er vro-Vigoudenn) e klever aliez eur ger all: *grozeiz*, *grozerez*, *rozere* hag all... tennet euz ar ger galleg.

Kemerom eur gartenn all: hini ar frazenn *ne oar ket ken ar brezoneg*. E Leon hag e Treger e teu koulz lavared partoud gand an dud: *ne oar ket ken*. Goulskoude e Leon, en eur barrez bennag, evel e Plouzaniel, e vez klevet *hoar ket ken* hag e Treger *oar ke kin*. Med e Kerne ne vez ket lavaret ken nemed *oar ke mui* pe *oar ke kin*. Kerneviz n'o-deus ket ken an nerz da zistaga toud ar frazenn. Lonket o-deus oll ar ger *ne*.

Ar geriou hag ar frazennoù a vo merket en Atlas en eur feson souezuz a-walh da weled. Ne vint ket moulet evel el levriou all. Moullet e vint en eun ortograf disheñvel euz an hini ordinal, an ortograf bet choazet etrezo gand spesialisted ouizieg ar béd oll a studi ar yezou. Gand an ortograf-se, ar re-mañ a hell oll gweled dioustu, en eur vez, n'eus forz pehini, ar feson da zistaga ar geriou merket war gartennou eun Atlas.

Rag kartennou an Atlas-mañ a vo studiet gand kalz a dud all estreged ar re a anavez ar brezoneg. Bez' e vint studiet dreist-oll gand ar re a anavez ar yezou keltieg all, evel ar hembraeg, ar gouezeleg, an iwerzoneg, ha zoken gand meur a spesialist war ar yezou all, studieren ha kelennerien.

Med perag an ano a *Atlas Nevez*, roet d'al levr pa vo embannet? *Atlas Nevez*, abalamour ma'z eus dija eun Atlas all, bet savet gand an aotrou *Pierre Le Roux*. Hemañ, marvet da dri bloaz ha kant, pemp pe c'hweh vloaz 'zo, a oa kelenner war ar yezou keltieg e Skol-Veur Roazon. E Atlas e-noa echuet anezañ hag embannet eul lodenn anezañ hanter-kant vloaz 'zo. Dièz eo ober gwelloc'h Atlas eged hennez, bet savet gand kalz a evez gand eun den gouizieg dreist.

Med *J. Le Dù* n'emañ ket e hoant klask ober gwelloc'h. Ma 'n-eus lakaet en e benn staga gand eul labour evel hennez, eul labour hag a houlen kement a amzer ha kement a boan e gas da benn, ez eus bet meur a dra o poula anezañ.

Da genta, ar feson ma heller bremañ mond kalz buannoh ha kalz èsoh gand al labour-ze. Tri-ugent vloaz 'zo, *Pierre Le Roux* pa 'n-oa komañset, n'e-noa oto ebed. Evid mond euz an eil poent enklask d'egile, n'e-noa nemed e velo hag an treñ. Setu ne helle ket mond buan hag e kolle amzer a-leiz ha n'e-noa ket gelllet choaz kalz a boenchou, seiteg ha tri-ugent nemedken. Seiteg ha tri-ugent poent enklask, beza ma oant bet choazet mad ha beza ma'z int bet skignet dre ar vro a-bez, a oa nebeud, re ne-beud.

D'an eil, *Pierre Le Roux* a vanke dezañ, evid mond buan gand e labour, eun ostill dispar, bet kavet abaoe, an hini a vez greet outañ ar *magnetofon*. *J. Le Dù* e-neus bremañ an ostill-mañ. Hemañ e-neus berraet a-leiz hag èsaet kant kwech al labour ha zoken lakaet anezañ da veza kalz resisoh.

Pierre Le Roux a ranke beb tro, e kement leh ma'z ee, skriva dioustu war eur haier, en eur zelaou anezo, feson an dud da zistaga ar geriou a deue ganto. Med ouspenn, goude, eur wech en em gavet er gêr, ma teue dezañ beza en em dromplet en eur verka eur ger bennag, ne veze ket èz dezañ distrei da weled a-nevez an dud evid reizha ganto ar pez a veze deuet dezañ merka fall en taol kenta. Soñjal a heller èz a-walh, ma oa bet eet laouen er wech kenta euz Roazon beteg ar Fouillez pe beteg Landeda, e hellfe beza deuet eun tamm poan-benn dezañ o weled a-greiz toud e oa red dezañ distrei beteg eno (keid all) evid reizha ar pez e-noa merket evid daou pe dri ger.

Gand ar magnetofon, bremañ, n'eo ket ken heñvel. An enklasker bremañ a hell mond war-raog kalz èsoh ha kalz buannoh hag heb en em drompla, rag ne rank ket ken merka netra ebed. N'e-neus netra da ober nemed ober e houlennoù. Ar magnetofon a gemer toud en e blas, heb fazia biskoaz.

Gwir eo, an hini a zo e penn an enklask, amañ *Jean le Dù* a rank atao, evel a-raog *P. Le Roux*, merka war baper kement tra a vez bet kemeret gand ar magnetofon evid aoza kartennou an Atlas. Med henn ober a hell er gêr, tranquil en e vuro, hag ouspenn e hell selaou eno an enklask ken aliez ha ma kar. Ma 'n-eus c'hoant zoken, e hell ivez, evid beza surroh n'e-neus ket en em dromplet, selaou ar respont-mañ pe ar respont-se, diou, teir gwech, deg gwech ma kav dezañ ez eo red.

Med eun dra all a zo c'hoaz hag a zo talvouduz ivez: ar respontou bet kemeret war ar bandennou magnetofon a chomo diwezatoh da dest euz al labour a zo bet greet ha zoken euz stad ar yez ma teu dezi mond da goll.

(da veza kendalhet)

Y. MIOSSEC.

Kelenn brezoneg war an dachenn.

Ar miz tremenet, on-eus embannet eun heuliad a bennadou diwar-benn **R.B.O.**: dija, d'ar mare m'emaom o voulla an niverenn-mañ, o-deus talvezet deom digemer eul lizer kenta, hag a vo kavet pelloh da lenn...

Ar miz-mañ, on-eus c'hoanteet gouzoud penaoz ema kont gand kelennadurez ar brezoneg, daou viz hanter goude ma'z eo bet adkroget ar skol war-lerh ar vakañsou-hañv. E-leh ober eur studi dre vraz, on-eus kavet gwelloc'h êsê gweled a-dost war an dachenn penaoz eo renket an traou. Setu ma kinnigom d'ol lennerien testeni eur rener-skol kenta derez euz Brest, hag hini eur helenner en eur skolaj euz kreiz ar vro. En niverenn da zond, emao e soñj embann eur pennad diwar-benn ar brezoneg er skoliou-meur, hag unan all diwar-benn **Diwan**.

N'eus netra cheñchet er skolajou, pe n'eus netra cheñchet c'hoaz? Daoust ha klask a reer dija lakaad ar plan Savary da hwitad? Ha bez' vo e gwirionez ar peadra a vo red da gelenn ar brezoneg? Digand an **F.E.N.**, a zo unan euz poueza sindikajou an deskadurez (o voda ar **SNI-PEGC**, ar **SNES**, ar **SNESUP**, hag all...) on-eus soñjet goulenn iver e zantimant gwirion diwar-benn ar reolennoù nevez bet embannet e miz even. Kalz a damallou a zo bet greet ouz an **F.E.N.**, abaoe. Kaoud a ra deom eo mad ha red anaoud ar pezh a lavar eur zindikad evel-tañ diwar-benn kudennou kelennadurez ar brezoneg. Laouen om oh embann evid ar wech kenta e respont e **Brud Nevez**, o tiskouez er stumm-ze ez om bepred digor a spered evel a zisklêriem azaleg on niverenn genta. D'ol lennerien, d'o zro, da rei deom da anaoud bremañ ar pezh a zoñjont, ma karont.

BRUD NEVEZ.

Goude-skrid: N'eo ket peurvoull et an niverenn-mañ, pa glevom kaoz euz kinnigou all a ra Rektor Akademie Roazon. Re just om evid barn anezo ken buan. Med tro on-nevo sur mad da zistrei war ar gaoz-se en eum niverenn da zond.

Penaoz e teuer da gelenn brezoneg e kêr

Pemp bloaz 'zo em-eus komañset da gelenn eun tammig brezoneg, da genta e-barz ma hlas nemedken, tra ma oan mestr-skol e Keliverzan, e-kichen Rekourañs e Brest, hag e-barz klasou all ouspenn, abaoe m'on bet anvet da rener e skol Gergoad (Auguste Dupouy), e Brest bepred.

Penaoz e teuer da gelenn brezoneg er skol, pa n'eur ket brezoneger a-vihanig, ha penaoz eur stummet evid henn ober, setu amañ e peseurt mod eo bet tremenet an traou evidon.

A-raog ar bloavezh 1976, biskoaz n'em-oa distaget an disterra poz brezoneg. Kompren a reen memestra, pa oan bihan, war ar mêz, an nebeud frazennoù euz ar yez pemdezieg a veze eskemmet gand ma zud hag an amezeien; ganin-me avad e reent bepred gand ar galleg, koulskoude ne vefen ket bet gwerzet, a-dra-zur. Med bloavezh goude bloavezh, ha dreist-oll pa 'm-eus ranket kuitaad ma bro Vigoudenn, on deuet da ankounac'haad tamm-ha-tamm, heb gouzoud din, ar pezh a vezen boaz da glevet diagent.

Evuruzamant eo deuet ar brezoneg da veza diouz ar hiz wa-dro ar bloaveziou deg ha tri-ugent, a-drugarez da ganaouennoù **Alan Stivell** dreist-oll, hag a-doal-trumm em-eus taolet pled ouz eun dra

vantruz: ne vezen ket gouest da gompren an disterra frazenn er hanaouennou-ze. Poent oa din dihuni 'ta! Ha setu perag pa'z eo bet krouet **Skol Vrezoneg ar Merher** gand Andreo Merser, em-eus lakeet dioustu ma ano evid heulia kenteliou dre lizer. Buanig a-walh em-eus adkavet gerioù, komzou ha troiou-lavar kuzet e donder ma eñvor. E miz c'hwevrer 1977, e-doug ar vakañsou goañv, em-eus kemeret perz en eur staj aozet gand **Skol ar Merher** ha troet kentoh war gelennadurez ar yez er skoliou-mamm hag er skoliou kenta derez.

O tond endro e-barz ma hlas, em-eus klasket lakaad da dalvezoud, heb koll amzer, ar pez a oa bet nevez desket ganin: kanaouennou ha rimadelloù surtoud, e-pad eur hardeurig bemdez. Goulennet em-oa o ali digand kerent ma skolidi, ha souezet-braz oan bet o weled e oant toud a-du, war-bouez unan, evid ma vefe kelennet eun tammig brezoneg d'o bugale: en eur gêr vraz evel Brest e kaver beb seurt tud ha n'eus ket toud Breiziz anezo, pell alese: bez' e oa er hlas bugale o tond euz peb korn euz Bro-Hall hag ivez euz bro ar Marok, ha zoken daou anezo, du o hrohhenn, ginidig euz Tahiti! Sebezuz-kenañ oa kleved anezo o vrezoneg ken mad (ma ne veze ket gwelloc'h!) hag ar Vreiziz a orin. Evidon-me, ne oa kement-se nemed eun taol-êse, setu n'em-oa ket kredet goulenn an aotre digand an enseller...

Padal e kendalhen gand ma stummidigez: kenteliou dre lizer bepred, gand poelladennoù a gustumen d'ober d'ar zadorn goude kreisteiz pe d'ar zul, pe c'hoaz diouz an noz, eur wech echu gand al labour-skol, kenteliou all er Skol-Veur beb merher e-pad peder eurvez, ha stajou all c'hoaz, aozet dalhmad e-kerz ar vakañsou, peogwir e oant savet gand tud a youl vad evid tud all a youl vad. Hag e-doug an oll amzer-ze, netra ebed a-berz an Deskadurez Vroadel! Dao eo bet din gortoz beteg diwez ar bloavez skol 79-80 evid gelloud mond d'ober eur staj c'hweh sizun war an amzer labour e Skol Normal Gemper. Goude beza greet eur staj all er Skol-Veur warlene, war an amzer labour ivez, e oan techet da gredi e yee eun tammig gwelloc'h an traou war an dachenn-ze: siwaz, hervez am-eus klevet, eo bet lamet kuit gand ar Melestradur eur staj brezoneg a die beza aozet e fin ar miz-mañ (miz du 82)...

A-raog mond pelloc'h gand ar gaouz, e fell din lavared ivez pegen prisiuz eo bet evidon an abadennoù brezoneg a gustumen da zelaou ingal war ma fost bihan: hini ar zul hag hini ar merher, evel

just, mez ivez hini ar gwener a lakaen ma gwreg da enrolla war ar magnetofon, peogwir e oan er skol d'an eur-ze. Anez da ze n'em-ije ket bet tro da gleved gwell afez ar yez komzet, gronnet gand gallegerien ma oan (ha ma'z on bepred!).

Pa'z on erruet e skol Gergoad, daou vloaz 'zo, em-eus kavet eno mistri a gase o skolidi da neuñ pe da ruzikal, setu n'on ket bet gwelet evel eun den re iskiz pa 'm-eus kinniget kelenn yez ar vro e-barz ma hlas CE2: ouspenn pevar-ugent dre gant euz ar gerent oa a-du. Roet eo bet din an aotre gand an enseller heb kudenn ebed. Ha setu kan dezi! ha rimadelloù! hag eun tammig yez ivez, pas re, rag ne felle ket din displegoud d'ar skolidi gand traou re ziêz. Hag an danveziou all a yee da heul, e galleg evel just: douaroniez Penn-ar-Béd, istor Vreiz o kempoueza istor Vro-Hall, barzonegou sinet gand R-G Cadou, P. Keineg, L. Le Cunff, P.J. Helias, X. Grall, mojenn Gêr-lz hag hini ar roue Marh, koñchenn ar Breizad deuet da veza roue Bro-Zaoz... Ar vugale a veze intereset kalz gand toud an traou-ze, nevez flamm evito. Adal an eil trimiziad, ez on en em renket gand mestrez an eil CE2, din da vond en he hlas eun hanter eurvez beb sizun d'ober eun tammig brezoneg, tra ma veze-hi oh ober war-dro ma hlas din. Evel-se, da vare fin ar bloavez skol, e-noa bet peb krouadur o kuitaad ar CE2 eun tañva deuz ar brezoneg.

Warlene em-eus greet memestra, pe dost, evid pez a zell euz ar CE2; ouspenn-ze em-eus klasket kinnig d'ar re a oa e CE2 er bloaz a-raog ha digouezet neuze er CM1, kenderhel gand eur bloaveziad all a vrezoneg. An dra-ze oa eun tamm mad startoh da genurzia: dao oa din aoza eskemmoù gand teir mestrez, unan anezo o kas ma hlas d'ar poull-neui, unan all d'ar jimnastik hag an drede oh ober war-dro muzik pe treserez, tra ma vefen-me o lakaad eun tammig brezoneg da vond war-raog, heb dizoñjal teuler evez ouz ar strolladig a nann-vrezonegerien okupet da dresa eur harr-nij bennag en eur ober trouz ar heflusker gand o genou! Aze zo eur gudenn: pa ginnigan kelenn brezoneg e-barz ma hlas din-me, e vez digemeret mad-tre an traou gand ar gerent kenkoulz ha gand o bugale; pa ginnigan ar memez tra avad e-barz klasou all, ne ya ket ken mad ar jeu, hag e kavan bepred eur hard pe eun drederenn a responchou eneb. Deuz kostez an enseller, n'eo ket bet êz an traou kennebeud: ranket zo bet displega dezañ dre ar munud petra ree hemañ pe hennez, skoliad pe kolaer, da vare an eskemmoù luziet-se. A-benn ar fin e-neus roet e asant...

Ar bloavezh-skol-mañ, em-eus klasket mond war-raog bepred, gand sikour Andreo Korneg, hag a zo bet nevez anvet da guzulier pedagogel war ar brezoneg: me a rafe evel ar bloaz paseet, da lavared eo war-dro an daou CE2 hag an daou CM1, hag en a gemerfe bugale an daou CM2, peogwir ar re-mañ o-deus bet brezoneg e-doug daou vloavezh dija hag e vefe interesant evito nompaz chom a-zao a-greiz-toud. N'eus ket pell 'zo em-eus resevet an aotre digand an enseller evidon-me. Evitañ, avad, eo bet lavaret dezañ e oa kuzulier ha nompaz kelenner war ar brezoneg: bez' e helle skoazella mistri da gelenn ar yez, med pas kemer o flas dirag ar skolidi! Sur a-walh e-noa aon an enseller e yafe ar skolaerien da besketa pe da gousked keid ma vefe bet unan all en o hlas! Abalamour da ze, ne vo ket a vrezoneg ar bloaz-mañ en klasou CM2 skol Gergoad.

Evidon da veza bet an aotre ar bloaz-mañ kenkoulez ha warlene, ne gavan ket diskuizuz tamm ebed an afer-ze, rag mond a rankan euz an eil klas d'egile, heb ober gaou d'am hini, hag heb dizonjal ma labour a rener skol (paperachou, pellgomz, bodadegoù, h.a..).

A-benn ar fin, e heller lavared n'eo ket an doareoù da gelenn brezoneg deuz ar re wella. Memestra e talv ar boan henn ober, a gav din: n'eus bet savet kudenn ebed deuz tu ar gerent, kontant e seblantont beza. Lod a deu a wechou da zibuna din traou mod-se: «Abaoe m'ema ma faotr ba' ho klas, n'eus ken brezoneg gantañ ba'r gêr. Me, ne gomprenan seurt ebed, med plijoud a ra dezañ, anad eo. Muioh eged ar galleg hag ar jederez! Ha pegen laouen eo ar vamm-goz o klevet anezañ o kana hag o rimadella!»

Ha gwir eo e plij ar brezoneg d'ar vugale, memez d'ar re ne deont ket a-benn re vad gand an danvezioù all, memez d'ar re lent, memez d'ar Varokiz ha d'ar Bortugaliz! Kaoud dudi en eur labourad a gustum brouda pep hini. Paneve nemed an dra-ze, e vefe dija kelennadurezh ar brezoneg eun treh braz.

War dachenn ar yez he-unan, eo red chom izeleg evel just, rag n'eo ket gand eun-eurvez ar zizun e teuer da gonta kaoz ken he-lavar hag eur brezoneger a-vihanig: me ma-unan n'on ket gouest d'henn ober c'hoaz, goude pemp bloaz bennag a «stummidigez». Med beza diouyezeger, tamm pe damm, a zo eur binvidigez, a gav din; eun digor spered eo a-dra-zur, ha pa ouezer diou yez, êsoh a ze e kaver deski eun drede pe eur bevare da houde. War

ar poent-ze eo ar brezoneg ken talvouduz hag al latin hag an hennresianeg asamblez. Setu aze ma zoñj, da nebeuta.

M. ar Floc'h.

Er skolachou:

Netra cheñchet.

Setu boulhet mad an eil bloavezh-skol abaoe m'eo bet anvet an Aotrou **Mitterrand** da Brezidant ar Republik. Daoust hag ez eus bet cheñchet eun dra bennag e-barz kelennadurezh ar brezoneg gand tud an tu kleiz?

Deom 'ta d'ober eun droiad beteg ar Skolaj **Jean-Jaurès** e **Sant-Nikolaz-ar-Pelem**, ha taolom eur zell buan-ha-buan war ar skolajou all deuz Kerne-Uhel a zo e departamant Aochou-an-Hanternoz, da lared eo en eur vro e leh ma vez komzet kalz a vrezoneg c'hoaz gand ar re o-deus ouspenn 40 vloaz, nemed e Korle, e leh n'eus nemed eun nebeud tud koz oh implij ar yez.

Gwelom da genta ped a skolidi a zesk brezoneg e skolaj St-Nikolaz:

Live	6ved	5ved	4e	3e
Niver ar vugale el live-ze	65	68	64	63
Niver ar re a ree brezoneg e 81-82	24	15	7	8
Niver ar re a ra e 82-83	12	15	14	6
Niver an eurvezioù kentelioù beb sizun	1 br.	1 br. 1 sev.	3	3

Red eo goud ne vez roet tamm labour ebed d'ober goude ar hentelioù ha ne vez ket roet notennoù er 6ved hag er 5ved klas. Penaoz avad eo renket ar hentelioù?

Evid ar skolidi, ema an oll gentelioù-ze e-barz o eurvezioù-skol dres evel an danvezioù-studi all, nemed re ar 6ved hag ar 5ved klas. a zo eurvezioù ouspenn evite. Evid ar gelennerien, eurvezioù ar 4e hag an 3e klas a zo e-barz o zervij, med re ar 6ved hag ar 5ved a zo eurvezioù ouspenn. Ne vez ket, ha ne vezo ket, hervez ar pezh a zo bet displeget gand eun den e karg euz Ti an Akademiez e Sant-Brieg, dalhet kont deuz an eurvezioù dired-ze evid divizoud ped post rei da beb skolaj. Setu n'eo ket sur tamm ebed e vefe a-du ar gelennerien-ze d'ober eurvezioù ouspenn meur a vloavezh deuz renk.

Ne vez rediet den ebed da gemer brezoneg, setu ar re a joaz henn ober a gav eun interes bennag ennañ, se zo sklêr. Boud 'zo eun toullad mad a vugale hag a glev kalz a vrezoneg er gêr, ha boud a zo c'hoaz eun nebeud ha ne glevont koulz lared nemed brezoneg, ar re a zo o chom war ar mêz, bugale labourerien-douar, artizaned vihan, kantonierien... Plijoud a ra ar brezoneg dehe, ha peurlvuia o-devez notennoù gwelloc'h e brezoneg evid en danvezioù all.

Boud 'zo ar re a blij dehe dañsou ha muzik Breiz, hag a zoñj dehe ema ar brezoneg tost d'an traou-ze. Boud 'zo ar re ema o zud en « Emzao »: ema ar re genta euz ar re-mañ oh en em gaoud er skolaj bremañ, med boud a vo muioc'h-mui anehe en amzer-da-zond.

Boud 'zo ivez eun nebeud reou ha n'int ket muioc'h intereset gand ar brezoneg evid gand an traou all, ha n'ouzont ket re vad perag o-deus choazet studia ar yez-se; med n'int ket an niverusa, pell alese!

Petra a zoñj kerent ar vugale deuz ar brezoneg er skol? Ne gred ket din e vefe al lodenn vrasa a-du. Eun nebeud reou a zo a-eneb krenn, med kalz a zo dizeblant. Se vez gwelet sklêr pa vez goulennet gante choaza an « opsonoù » eo red d'o bugale heulia er 4e hag en 3e klas.

E Sant-Nikolaz, e vez kinniget an opsonoù-mañ: alamaneg, brezoneg, latin, diou eurvez saozneg ouspenn, teknologiezh. Red eo d'an oll skolidi kemer unan, ha tu a zo dehe da gemer eun eilved ouspenn. 95% anehe a gemer diou. Red eo goud e vez kaset eun nebeud skolidi – ar re o-deus bet diêsterioù braz er 6ved hag er 5ved klas – d'eul LEP bennag, evid klask tapoud eur C.A.P.; med eno, 'm-eus aon, ne vez ket desket brezoneg dehe.

Kinniget 'vez d'ar re a zesk mad er skol, gand al lodenn vrasa deuz ar gelennerien kemer latin hag alamaneg. Peurlvuia, e heuil ar gerent ali ar gelennerien, dreist-oll pa lavarer ez eo red studia latin evid boud lakeet en eun 2ved klas a live mad, daou vloaz diwezatoh. Setu perag ez eus eun nebeud re yaouank ha ne blij ket dehe studia al latin a vez lakeet d'henn ober gand o zud. Ar re o-deus diêsterioù a vez aliet da gemer teknologiezh, hag aliez e vezont a-du da zeski labourad gand o daouarn. Ar re all a vez laosket da joaz ar pezh a blij dehe.

Ar bloaz-mañ, evid ar wech kenta, ez eus bet skolidi « a zesk mad er skol » o choaza alamaneg ha brezoneg. Emichañs ne vezint ket lakeet en eun 2ved klas a live izel abalamour d'ar brezoneg. Beteg-henn, diwar ar 17 o-deus kuiteet ar skolaj war-lerh daou vloavezh opsign brezoneg, n'eus nemed unan a zo eet e-barz en 2ved klas: kendalhet he-deus gand heh opsign brezoneg, daoust ma oa heh-unan-kaer o heulia anehe e lise Gwengamp.

E Sant-Nikolaz, ema mesket da vad ar skolidi evid ober ar hlasou: ne vez ket lakeet an oll re « a zesk mad » war eun dro, kempouezet mad e vez ar hlasou.

Red eo deom gweled ivez petra a zoñj ar gelennerien all. Gwelet on-eus e vez henchet ar skolidi e fin ar 5ved klas. Dre vraz, e heller lavared ne vez kavet hini ebed a-eneb ar brezoneg, e-mesk ar gelennerien yaouank. Al lodenn vrasa anehe a zo a-du, evel m'ema al lodenn vrasa deuz ar re etre hag ar re goz pe dizeblant pe a-eneb, daoust m n'eus hini ebed a gredfe ken lared kement-se dirag an oll. Daou vloaz 'zo, e oa c'hoaz kelennerien, eet war o leve abaoe, hag a lare e oant a-eneb krenn.

Hag er skolajou all tro-war-dro? E skolaj prevez Kampostal-Rostren, e vez red d'an oll skolidi er 6ved hag er 5ved klas heulia eun eurvez « sevenadur Breiz » beb sun. Studia a reont eun tamm istor, douaroniez, lennegezh, gand nebeud-tre a vrezoneg e-barz. Kenteliou a vez da zeski ha notennou a vez lakeet d'ar skolidi.

Boud e oa eun opSION brezoneg (a 3 eurvez beb sun), gand 11 skoliad enni (4e ha 3e klas mesket), warlene. Siwaz ez eo eet da get ar bloaz-mañ, pa'z eo bet red d'ar gelennerzh kemer eur hoñje.

Divizet 'z eus bet gand kuzul Skolaj E. Herriot Rostren lakaad eun eurvez sevenadur Breiz red e peb 6ved klas. Bet eo bet greet warlene dija, med er bloaz-mañ, n'eus bet anvet den ebed beteg-henn (hag emao m kreiz miz du), evid ober ar henteliou. Studiet e veze brezoneg ha sevenadur Breiz, dre vraz hanter-hanter. Er 5ved klas, ema dired an eurvez-se; med diwar ar hant bennag a heulie er 6ved klas, ez eus 29 a gendalh ar bloaz-mañ, ar pezh a zo pell da vout dister. O vout ma oa re nebeud a skolidi o lakaad o ano, n'eus ket bet tu beteg-henn da zigori eun opSION, med spi o-deus e vezint gouest d'henn ober a-raog pell.

Daoust m'ema Korle e Breiz-Izel, ne glever ken nemed nebeud-tre a vrezoneg er gêr-ze, hag a zo sko ouz ar vro hallo. Beteg warlene, e veze eun eurvez vrezoneg beb sun er skolaj en diavêz deuz an euriou-skol, med n'eus ket ken ar bloaz-mañ, peogwir ne oa ket tra-walh a skolidi prest da heulia. Koulskoude, evid ar wech kenta e vez roet eun eurvez sevenadur red beb pemzekteiz d'an oll er 6ved klas, e-barz an euriou-skol evel just.

E skolaj Kallag, unan deuz ar horn-broïou e leh ma vez komzet ar muia brezoneg, ne vez kelennet tamm brezoneg ebed. Klasket e-noa ar rener nevez digori eun opSION evid ar bloavezh-skol 82-83.

kavet e-noa 15 skoliad a-du, med siwaz, kelennerien 'zo, en ti abaoe pell 'zo, bet desket brezoneg gante war barlenn o mamm ha bet dalhmad o labourad er vro, a zo eet da gaoud kerent ar skolidi-ze evid goulenn digante cheñch ali, en eur zisplega dehe ne zervije ar brezoneg da vann ebed.

Setu aze stad kelennadurezh ar brezoneg er skolajou deuz Kerne-Uhel a zo e departamant Aochou-an-Hanternoz. E gwirionez, ema an traou evel m'emaint bremañ abaoe m'eo bet lakeet ar Chart Sevenadurel da dalvezoud. Red eo din anzañ eta n'eus bet cheñchet koulz lared mann ebed abaoe eo eet an tu kleiz e-barz, eur bloaz hanter 'zo.

J. Goyat.

Reolennoù nevez:

Med penaoz e vint sevenet?

Abaoe miz even, o-deus kelennadurezh ar yezou-rannvro hag hini ar zevenadurioù stag outo, eur statut en Deskadurezh Vroadel, hag e hell beza kinniget euz ar skoliou-babigou beteg ar skoliou-meur. E kelhizer ar Ministr euz an 21 a viz even 1982 (nn 82-261), embannet war ar « Gannadig Ofisiel » (B.O. nn 26), ez eo displeget ar framm dre vraz a dalvezo da renka an traou en Akademieziou ma komzer eur seurt yez.

Adaleg m'eo bet embannet ar reolennoù nevez-se, an **F.E.N.** eo bet sachet ganti evez ar Ministr war boenchou 'zo, ha ne zeblantont ket dezi e vefent resiz a-walh:

– an doare ma vo anvet ar gelennerien, ma vo desket dezo o micher ha ma vo dalhet da stumma anezo war o micher;

– ar riskl ma vefe laosket bugale a-gostez, e-keñver kevredigez hag e-keñver sevenadur, m'o-defe tu o zud da gas o babigou da skoliou ha n'emaint ket en o zachenn-vro.

Rag digand an Ensellerien Akademie an hini eo 'z eus bet goulennet kinnig a-benn an 31 a viz here, da Renerez ar skoliou er Minister, eur raktres war dri bloaz, o tisklêria penaoz e vo stummet ar vistri e karg. Setu eo diouz ar pezh a lavaro ar vistri-skol hag ar gelennerien – hag o zindikajou – e vo tu da rei d'ar plañ-ze eul liou demokratel hag a-ziraog, hag e vo merket petra zo ezomm da stumma ar vistri a volonteiz vad, ha penaoz e vint stummet.

E departamant Penn-ar-Béd e kustum dija Kuzul Stumma Mistri ar Henta Derez lavared e her pa vez aozet ar raktres beb bloaz, ha dija ez eus bet eur serten kont a stajou war ar brezoneq. Red eo bremañ e vije eur Huzul Stumma Mistri an Eil Derez hag a zavje eur programm war dri bloaz. Evid mistri an eil derez, ez eus dija er helhlizer meneget a-uz reolennoù o verka penaoz e vint anvet:

1) kemeret e vo lod anezo e-touez ar vistri hag a vez kelennet ar yez dija ganto (PEGC, AE, ar re o-deus eur HAPES pe an agre-gasion):

– bez' o-devo ar re-mañ da ziazeza pe da wellaad o stummidigez e-kerz stajou kreñvoh hag a hiz nevez (stajou hag a bado pelloh, a vo greet e meur a wech, hag a zalho kont euz ar gelennadurez dre lizer a vo roet a-hend-all, evid netra).

– anvet e vo eur helenner en doare-ze er skoliou, pa vo eur helenner e plas o houlenn (pe n'e-nije ked a kiant-prenet c'hoaz war gelennadurez ar yez, pe e karje beza gwelloc'h stummet), ha pa ne vo ket peadra, pe pas peadra a-walh, da respont d'ar goulen a-berz ar skolidi.

– red e vo dezo beza digemeret dindan tri bloaz en arnodennoù eun « examen intercatégoriel ».

Poueza a ra ar helhlizer war ar red ma'z eo stumma ar vistri en eun doare skiantel ha siriuz, ha war an ezomm a zo da skigna **e gwirionez** ar gelennadurez-se.

Evid pezh a zell an doare da stumma ar vistri a zo dija e plas, an **F.E.N.** eo bet disklêriet ganti peseurt live a ranker da dapoud: red eo e vijent stummet e-keñver yez, sevenadur ha lennegezh evel m'o-dije sertifikajou lisañs.

2) kemeret e vo ar re all euz ar gelennerien war ar yez en eil derez, e-touez ar vistri hag o-deus eun arnodenn skol-veur a dalvoudegezh vroadel, pe eur serten kont U.V.-ou (1) en eun departamant a yez-rannvro.

Ma komprener ervad, e hell ar stummidigez skol-veur-mañ beza al lisañs war ar brezoneq, pe al lisañs « mesket ». Med bewech, e vo ar HAPES an hini ez eus anezañ er rannoù « Lizerou », « Ye-zou », « Skianchoù » pe « Teknologiezh », heb m'e-nije eur merk rannvroel ispisial bennag.

Ar reolennoù-ze a vez gwarantiset ganto e vo anvet a-benn ar fin an oll gelennerien er memez doare. Rag diwar an tri bloaz-se:

– ar vistri e plas hag o-devo tapet ar stummidigez hag al live eo red kaoud, a vo sellet outo evel deuz mistri « daou zavez » (gouest da gelenn an danvez-orin, hag ouspenn ar yez hag ar zevenadur rannvro);

– ar vistri nevez-stummet (pe e vint mistri a volonteiz vad chomet c'hoaz heb kelenn ar yez-rannvro, pe e vint studierien bet tapet ganto eul lisañs penn-da-benn pe U.V.-ou, hag o-devo eur HAPES bennag a-hend-all) a vo oll war ar memez troad e-keñver stummidigez, hag anvet e vint hervez ar reolennoù-boaz: tremen a raint dirag ar homisionoù war-hanter, dalhet e vo kont deuz o niver a vloaveziou-kelenn, deuz o foenchoù a beb seurt...

Dre vraz, ez eus peadra a-walh da veza laouen, a gav deom, gand an doare ma'z eo bet renket ar reolennoù-ze. Med abaoe ma'z eo bet embannet ar helhlizer, ez eo bet dalhet ar vistri a-gostez pa'z

eo bet lakeet an traou e plas. Hag evel a-raog, « dre guz » eo e vez prientet gand ar Mererez ar raktresou nevez da stumma ar vistri, ma'z eus anezo e gwirionez.

Selled a reer ouz ar vistri, hag ouz o zindikajou, evel ma ne vije anezo nemed tud da zenti ha netra ken, ha n'o-dije ket da houzoud na penaoz na perag e vint stummet, na petra vo desket dezo. N'eus seurt ebed a nevez er heñver-ze: a-viskoaz eo bet kont evel-se en Akademiezh Roazon, nemed e-pad ar pennadig amzer ma oa bet goulennet o ali digand ar zindikajou just a-raog na oe embannet ar helhlizer. Peleh ema ar strolladou-labour a dle beza savet e peb departamant hag e peb Akademiezh hag ez eus kaoz anezo er helhlizer? Pegoulz ez eus bet bodadegou-studi er rannvro? Piou e-neus bet eun diskarg diwar e zervij evid ober enklaskou? Peur eo bet embannet ar halvadenn a-benn dibab Ensellerien bedagogel hag a vo barreg e gwirionez?

An hini a zo e karg euz al labour-ze en Akademiezh Roazon ne fell ket dezañ derhel an disterra kont euz ar vistri hag a zell ze deuzouto da genta: meur a wech eo bet gwelet an dra-ze.

Med ouspenn, e vank en eun doare euzuz ar peadra a zo red da zeveni ar promesaou a zo bet embannet. Grevuz-meurbed e vije evid Servij Publik an Deskadurezh ma ne deufe netra reziz e gwirionez war-lerh ar helhlizer-ze, hag eo an oll a-du evid disklêria eo unan istorel evid Skol ar Republik. Dibardonabl e vefe ma vefe gweet ar helhlizer-ze, e-keñver spered hag e-keñver danvez, gand ar re a zo bremañ e karg, a-benn ober traou all estreged gwellaad ha renevezi servij publik an Deskadurezh hag ar stumma-mistri.

Bernard Severac.
(F.E.N. Penn-ar-Béd).

Troet gand Skipaill **Brud Nevez.**

Notennoù war an anioù-leh keltieg.

III

Euz Avignon d'ar Mignon

Ar **Mignon** (pe ar **Vignon** e brezoneg? la **Mignonne** hervez ar hartennoù galleg) a zo eur stêrig hag a ziskenn, a-hed gwerneier, euz Plouziri da Zaoulaz, evid en em deuler e lenn-vor Brest. Eur **Mignon** all (Le **Mignon**) en em dôl er **Marais Poitevin** evid en em unani gand ar **Sèvre Niortaise**. Peseurt liamm etre ar **Vignoned**-se hag **Avignon**, e-kichen eur wern vraz etre ar Rhône ha genou an Durance? Ar hembraeg henn desko deom.

E kembraeg, **mign** ha **mignen** «gwern, palud» a ra eur houblad, evel e brezoneg **prad** ha **pradenn** euz al latin **pratium**. Evel anoleh, **mign** a vez aliez distaget **migin** (skrivet **migyn**). Gwregel eo an anioù-ze. Da lavared eo e kemmont o **m**- e **v**- goude ar germell. Evel ma teu (ar) **vamm** euz **mamm**, euz **mignen** e teu y **fignen** (distaget **eu vignen**, a oa a **vignon** e galianeg).

Eur gêriadenn e-touez ar gwerneier, he ano **Avignon**, a gaver e Combourg (I. et V.) hag en eun dousenn departamanchou all dre Vro-Hall a-bez. O ano ne die netra da vrud kêr ar pabed: da eur wern, eur palud, pe eul lenn hepken, braz pe vihan.

Ar stumm digemm **Mignon** a weler e **Ty-Mignon** (Gwengad), tostig d'eur wern war ribl ar Steir, e **La Ville-Mignon** (Saint-Lunaire, l. et V.), hag e maner **Tré-mignon** (Combourg) war ribl lenn **Tré-migon**.

E Penn-ar-Béd e lenner ar stumm kemmet e **Ker-vignon** (Tremeog ha Plobannaleg), e **Ker-vignoun-en** (Landivizio), hag e **Tré-vignon** (Tregonk). E Plougin e kaver **Ker-vignen**, hag e Plougerne **Pont-d'Avignon** (= **Pond-a(r)-vignon**).

Euz **mign** (hag a dro a-wechou e **min**, evel e Bro-Hall ivez) e kaver al liester e **Minou**, **Minio**, **Ker-vigniou**, **Ker-vigno**, **Ker-viniou**, **Ker-vino**, **Ker-vinou**. Eun ano-gwan deveret eo **Minioc** (Kerlouan), a gaver ar stumm kemmet anezañ, en eur rannyez all, e **Ker-vignac**, **Lan-vignec**, ha **Ker-vinieci** pe **Ker-vignec** (Tregonk).

Stumm kemmet **mign** a gaver e **la Vigne** (Gwiseni, ar **Vinienn** e brezoneg), **Lavigne** (Hénon), **Ker-vigne** (Kernevel), ha **Ker-vin** (eiz skwerenn er Morbihan). Eur stumm digemm a hell beza e **Ker-mine** (ar Faoued, Morbihan).

Ar pezh a zo **migyn** pe **migin** e kembraeg a gaver e Breiz gand eur wrizienn **mig-**, **meg-** pe **meug-**, hag eun dibenn **en**, **-on**, **-an** pe **-ant** (pe **-am**). Ouspenn, ar wrizienn a dro a-wechou e **ming-** pe **meng-** (keñveria gand **mintin**, euz **matin**, **metin**, **mitin**). Hag ar **g** kaled a hell dond da veza distaget j. An hevelezh reolennoù a dal evid Bro-Hall a-bez. Setu skwerennoù euz ar stummou-ze, digemm pe gemmet:

Mez-Miguen (Treleven), **Ker-viguen**, **Ker-viguennou**, **Ty-Viguennou** (St-Turian), **Ker-viguennic**, **Tre-migon** (Combourg), **Tre-vigon** (Karo), **Coët-Mégan** (Langidig), **Tré-mégan** (Larre), **Tre-veugan** pe **Tré-veugant** (Taole), **Ker-végant** (5 skwerenn), **Lan-végan**, **Ker-véguen** (39 skwerenn e Penn-ar-Béd hepken), **Lan-véguen**, **Ros-véguen**.

Gand eun **n** diabarz, ganet diwar-goust **m-** (gweled **mi-n-tin**) e kaver **Mainguen**, **Menguen**, ha **Venguen** (e Kaodan, e-kichenig **Menguen**). **Minguen** (evel e **Traou-Minguen**, **Eviarz**) añez skrivet **Men-Guen**, **Mingant** ha **Mingam** (Penn-ar-Béd). **Tré-mengon** (er Vourh-Wenn) a zo dirag gwernioù ha lennoù maner ar Breignou.

Gand **g** troet e **j** e kaver **Ty-Vigen** (Kore), **Ker-vigen** (Plomodiern), **Ker-végen** (St-Turian, e-kichenig **Ker-viguen**), **Ker-vijeann** (Brelevenez), **Tré-vejean** (Mûr-de-Bretagne).

Skwer maner **Tré-mignon**, war ribl lenn **Tré-migon** e Combourg, a verk e helled implij an eil evid egile, **mignon** ha **migon** (pe **mign**): tri ger diwar ar memez gwizienn evid lavared ar memez tra. Eur stumm kosoh euz ar wrizienn a die beza, n'eo ket **migen**, med **micen** a gaver dindan ar stumm kemmet **vicen** (ahano **Vincennes**) en ano kosa ar stêr **Vilaine**: **Vicenonia** pe **Vicinonia** war-dro ar bloavezh 600, deuet da veza **Visnonia** e 834, ha gouez **Vislone** ha **Vilaine** (a gaver implijet evel ano gwern e kornog Bro-Hall).

Migen en-deus roet e ano da **Migennes** (Yonne) ha **Myennes** (Nièvre). **Myon** (Doubs), **Myans** (Savoie) ha **Méasnes** (Creuse) o-deus ar memez orin: keñveria gand **Tré-migon** ha **Coët-Mégan** e Breiz. Stummou kemmet euz ar wrizienn-ze a gaver e **Le Vigan** (Gard, Lot), **Le Vigean** (Cantal, Vienne), **Le Vigen** (Haute-Vienne), anioù gourel e galleg, hanter-droet (ar ger-mell hepken) euz anioù gwregel e galianeg.

Ar reiz wregel a-vad a zo bet dalhet e galleg en anioù stêriou, evel **La Vienne** (**Vigenna** pe **Vingenna** war-dro 580, dindan pluennou Grégoire de Tours ha Fortunat), **La Vigeanne**, a en em dôl er Saône (Côte-d'Or), hag ar stumm digemm **La Méjane** pe **La Méjeanne**, a en em dôl er Loire (Haute-Loire). **Méjannot** a zo eun ano kêriadenn e Princé (l. et V.) e-touez ar gwernioù, war harzou Breiz: eul liester koz en **-o**, evel e **Ker-viguenno** (4 skwerenn er Morbihan).

E Breiz-Uhel ha tro-war-dro (Manche, Mayenne, Maine-et-Loire, Sarthe) e kaver, staget ouz ar gerioù keltieg-ze, an dibennou-ger **-aie**, **-ais** (euz ar galianeg **-ac** pe euz al latin **-ense**), **-ière** hag **-erie** (latin **-aria**): **la Mignonnerie**, **la Vignonnerie**, **la Mignonnais**, **la Vignonnais**, **la Mignerie**, **la Mignère**, **la Minière**, **Vienne**: **la Viennais**, **la Miennais**, **la Viosne**, **la Vionnière**, **la Viennerie**, **la Viennière** pe **Viannière**.

Vogalenn ar wrizienn **mign** pe **mig(e)n** a zigor beteg dond da veza **a**: **la Mignerie**, **la Meignerie**, **la Meignanne** pe **la Magnanne**. **Mayenne** ha **Maine** a zeblant kaoud o orin e **mi(g)en** / **me(g)en**. **La Mayennerie** a gaver stank a-walh er Mayenne; kaoud

a reer ivez **la Migonnière, la Méjonnière** ha **la Mionnière**.

Pa studier an anoïou-leh keltieg-war gartennoù da genta, eo êz dibab ar re a zo sklêr o zalvoudegez dre ar hornig douar m'int stag outañ, pa gomzont euz roh, menez, eienenn, gwern, ha traou ken resiz all, gand eur ger kar tost da hini ar brezoneg pe ar hembraeg.

Pa studier anoïou-leh e listennoù an **Institut National de Statistique et d'Etudes économiques**, ne heller ket mond war al leh da weled e pe leh ema pep hini euz an 39 **Kervéguen** merket evid Penn-ar-Béd. Eul lodenn vad anezo ne vezont ket kavet ken-nebeud war ar hartennou resisa. A-walh eo neuze beza gwelet e vez atao e-kichenn foenneg, prad pe wern, ar re a gaver er hartennou.

N'eus ket pell edon tuet da gredi oa bet kement **Kervéguen** kêr eur **Guéguen** bennag. Eur zouezenn eo bet evidon dizoloi, dre ar hembraeg, o-doa kement a gendirvi, beteg en Avignon, ha pell zoken en tu all da harzou Bro-Hall.

Setu ma kavan furreh staga bremañ **Kervéguen** ouz eun tamm douar gleb a gaver atao war al leh pe e-kichenn, eged ouz eur **Guéguen** koz bennag bet o chom eno, ha ne gaver roud e-bed anezañ e neb leh. Kement-se ne vir(o) ket ouz eur **Guéguen** bennag da veza (bet) o chom, pe da vond da jom da Gervéguen.

F. Falc'hun.

Leor **F. Falc'hun** gand kenlabour **Bernard Tanguy**

LES NOMS DE LIEUX CELTIQUES: VALLEES ET PLAINES

a zo bet adembannet, ennañ 170 pajennad nevezentiou.

gand
Slatkine Reprints, Genève, Bro-Suis.
Gwerzet e vez er Frañs a-bez gand
Champion-Slatkine, 7 Quai Malaquais, 75006, Paris
Priz: 60 lur (314 p.)

Dre bost, evid 65 lur, digand:

Editions Armoricales
10, av. du Général de Gaulle
Bourg-Blanc
29212 Plabenneg
K.R.P. 1936-59 w Roazon.

Leor ar miz

AR REDER-MOR

gand

Kristian Brisson

Gweltaz, Nola... Ha rankoud a raio Ronan dibab etre mignoniez egile ha karantez eben? Pe, e gwirionez, daoust ha rankoud a raio dibab etre eun hent arvaruz ha dienkreuz ar vuhez pemdezieg?

Ha piou eo ar Reder-Mor?

20 lur (200g)

Al liver Yves Tanguy

E-pad an hañv, e oa bet klevet ano euz eun diskouezadeg da veza e kreizenn Beaubourg e Pariz, diwar-benn al liver **Yves Tanguy**. Allaz, ne vez ket pourmenet da houde diskouezadegou Beaubourg dre gêriou all ar vro, evel m'eo krog d'ober **Buhez** dre amañ e Breiz gand he re diwar-benn **an dimezi** ha diwar-benn **Mathurin Méheut**. Hag ar re n'o-deus ket bet an dro da vond da Bariz an tri miz ma oa tu da weled eno taolennou **Tanguy** a vo chomet war o naon.

Nemed ha gwelet o-dije war TF1, d'an deiz kenta a viz here, eun abadenn diwar-benn al liver hag e livadurioù. Gweled taolennou war an tele, n'eo ket evel en eun diskouezadeg, med eur stumm all eo da zelled outo hag a hell beza ken talvouduz all. Dreist-oll pa vez an abadenn euz an dibab, evel a oa, dres, an hini kinniget gand **Michel Dumoulin**. Skeudennou dispar, filmet aketuz, ger skrivet ebed war ar skramm, tamm sone-rez na tamm trouz ebed, tra ken med ar skeudennou ha mouezioù, off peurliesañ, o tisplega en eun doare eun piou eo bet **Yves Tanguy**, pe-seurt doare den e oa, petra e-neus livet.

Kaer e-neus kaoud eun ano euz ar vro, e Pariz an hini eo bet ganet **Tanguy** e 1900, dre ma oa e dad o labourad eno. Med euz kostez Lokorn e oa, ha di e teue da dremen e vakañsou. E 1922, en eur ober e goñje, e ra anaoudegez gand ar barz **Prevert**, a vo brudet diwezatoù, ha daou vloaz goude emaint o chom er memez lojeiz e karter Montparnasse, asamblez gand **Marcel Duhamel**, hag a ray kement diwezatoù da skigna al lennegezh a romantou-polis.

Diwar nebeud a dra e veze **Yves Tanguy**. Eun den didrouz e oa, nemed pa veze gand kamaraded a-wechou, ha pa veze ganto nozvezioù ebat. E 1923 an hini en em lak da liva taolennou. Konta a reer eo en eur weled en eur stal eun daolenn gand **Chirico** e krog ennañ ar c'hoant groñs da liva: heb gortoz ken e chomfe a-zao ar bus a oa ennañ, e oa lammet er-mêz, da vond da zelled a-dostoh ouz an daolenn. Diwar an deiz-se eo e teu da veza liver e-unan.

D'ar houlz-se ivez e ra anaoudegez gand mestr braz ar surrealisted, **André Breton** (hag e-nije eun tamm

gwad breizad bennag dindan e ivinnoù). Kamaraded vraz e teuont da veza an eil hag egile, ha marteze ouspenn, rag evel eun tad e vije bet **A. Breton d'Y. Tanguy**. Hervez m'eo bet kontet en abadenn-dele, o tivizoud asamblez o-daou e rejont eur wech euz al livevez « eur seurt mogedenn vihan » hag euz Breiz « eur frouezenn debret gand eur wenanenn ».

Gwir eo souezuz ha dihortoz a-grenn livadurioù **Yves Tanguy**. Souezi an dud a ranker ober, a lavare-ññ, just a-walh. Ha lavared a ree c'hoaz e live evid en em baka e-unan hag evid en em lakaad e prizon. Souezuz eo e livadurioù abalamour d'o liouiou da genta. Diouz ar pezh he-deus diskouezet an abadenn-dele, dalhmad e-neus dalhet da liouiou glaz, med n'eo ket glaz kriz, kentoh glaz-teñval, kazimant griz, liou an douar, pe liou ar mor en devezioù goañv. Hag amañ hag a-hont eun tan-red, lugernuz, evel ma vije o klask en em denna, tehoud kuit. Dalhmad e live **Tanguy** heb sevel eur plañ en a-raog, evel eur bugel yaou-ank, o lezel e froudenn da vond.

E 1939 ez eas d'an U.S.A., da heul **Kay Sage**, eun amerikanez e-noa greet anaoudegez ganti, hag a zimezo ganti. E New-York en em ziazezas da genta, a-raog mond war ar mêz, er Connecticut e Woodbury. En Amerik, e troas mad an traou evitañ, ha dilezel anezañ a reas ar vizer. Diskouezet ha prenet e veze e daolennou. Levezon he-deus bet ivez ar vroz war e feson da liva, e-keñver sklierijenn hag ehonder.

E 1953, e teuas endro da veaji en Europ, hag adtremen a reas dre Lokorn. N'e-nevoe ket da veva pell ken avad, pa varvas trumm daou vloaz da houde, e Woodbury. Goulenn a reas ma vije strewet e ludu, er mor, e bae Douarnenez. Setu ar pezh a oe greet —

ha re e wreg ivez, p'en em lazas hon-mañ eiz vloaz goude maro he fried.

En abadenn **Michel Dumoulin**, eo bet displeget mad e-neus livet **Yves Tanguy** evel n'e-noa bet greet den araozñ, evel n'e-neus greet den abaoe. Lavared mad e-noa bet **André Breton** e oa e daolennou « gerioù eur yez ha ne glever ket c'hoaz, med a vo lennet ha komzet prestig ». Kaer e-neus beza bet bevet dreist-oll e Pariz hag en Amerik, he-deus bet bro e dud eul levezon vraz warnañ ivez, ardu eo peb unan gand kement-mañ (1).

J.S.

(1) Eun nebeud bloaveziou 'zo, he-deus ar gelaouenn *Bretagnes embannet eun niverenn diwar-benn Yves Tanguy*. Eul leor a zo bet skrivet diwar e *Benn gand Daniel Marchesseau (embannet gand Filippachi)*, hag unan all da *geñver diskouezadeg Beaubourg Yves Tanguy: catalogue (gand studiadennoù ha testennoù, embannet gand Flammarion)*. D'an 10 a viz eost 1982, ez eus bet ivez eur pennad war *Ouest-France*.

Traoñ an Dour:

A. Duval hag he zud.

An dastumad-mañ (1) a zo ennañ barzonegou bet moulet dija lod anezho amañ hag a-hont war gelaouennoù, lod all chomet diembann. Heñvel a-walh int euz ar pezh a helled lenn e **Kan an Douar**, nemed marteze a zo ganto eun heikleo hag eun dason nevez. Forz penaoz, barzonegou **Anjela Duval** a zo enno atao eun dra bennag talvouduz. E **Traoñ an Dour**, (ano kêr **Anjela** er C'houerhed evel ma ouzer) e kaver merk personelezh dedennuz an oberourez, he menozioù, he hredennoù, he filozofiezh. Diskouez a ra an hent speredel heuliet ganti e-doug he buhez pemdezieg ha penaoz e klaske sevel dreist he labour a gouerieadez.

En eun doare plijuz-meubed e oar **Anjela Duval** liva taolennou ar vuhez a verv endro dezi, an abadennoù c'hoariet gand an anevaled, ar gwez, ar plant, an dud o tond war ar renk diweza. Dre eur garantez ollvedel evito, e kompren ar *boudou mut*, daoust ma vank dezi, emezi, ar gerioù a hellfe displega arlivioù a zo. Aliez e klask mond donnoh er gwirvoud eged ar pezh a-wel an daoulagad ha tizoud an arouez dindan an neuz. War veur a boent, d'am zoñj, eo bet levezonet **Anjela Duval** gand **Tagore**, ar pezh n'eo ket souezuz. Eur feiz eeun ha stard a zoug anezi hag eviti an oll draou krouet a rent meuleudi d'ar Hrou-

er. Ouspenn, kredenn **Anjela** a zo diazezet war eun nebeud menozioù divrall: al lorch da veza eur beizantez, an disiziañs e-keñver ar vuhez vodern hag ar pezh a anver an araokadennoù, eur garantez virvidig evid Breiz, he yez hag he istor. Ar hredennoù stard-se eo a roe da varzez **Traoñ an Dour** an nerz da enebi ouz an digenvez hag ar hleñved. N'eo ket melkoni a gaver atao er barzonegou-mañ, kentoh mousfent aliez, da skwer pa zispleg deom pere a zo eviti *traou bourruz, traou duduz, traou hegasuz*.

Anjela Duval a vestronie ar vicher a varz, kerkoulz pa ra gand gwerzennoù « ingal » ha gand gwerzennoù « libr ». Bewech e red ar varzoniezh diouti evel gand ar stankenn dour he Leger muia-karet. Gand keuz e serrom al leor-mañ, rag **Traoñ an Dour** a zigas deom da zoñj eur wech ouspenn peseurt koll braz eo bet maro **Anjela Duval** evid lennegezh ar vro.

N'eo ket an eil leor (2) eun dastumad barzonegou : ha c'hoaz, ar varzoniezh en em zil e peb leh! — med eul leor eñvorennou skrivet gand **Anjela Duval** eun nebeud bloavezioù a-raog he maro. Ne gont ket kennebeud he buhez dezi he-unan, med buhez he zad-koz, maro tri bloaz a-raog ma oa-hi ganet. Ne anavezze anezañ nemed dre

ar pezh he-deus bet klevet gand he mamm dreist-oll, ha sur a-walh gand tud all euz he familh. Deuet e oa da gaoud ar brasa istim evid an tad-koz-se, tad he mamm, **Chañmar 'n Olier**, ozah eur gêr vraz, **Roperz-Huon** e parrez **Tonkedeg** (1802-1822). Hemañ a oa *eun den a feson*, braveet c'hoaz marteze dre faltazi e verh-vihan ha deuet da veza eviti arouez ar *hristen rik*, an tad karantezuz, ar *pried feal*, ar *peizant kaloneg ha reiz*, ar *haner brezoneg difezuz*, ar *Breizad*. Eun doare ozah-meur na petra 'ta! Gwir eo e veze a-wechou heñvel an tadouk-koz e Breiz ouz ar Romaned koz, dre o vertuzioù. Abaoe ez eus cheñchamant! Tad da hweh krouadur chomet beo war zeg ganet dezañ, Chañmar 'n Olier, pried Vincenta Pasquiou, a oa kaled d'al labour, striz al lezenn gantañ, ha koulskoude leun a garantez en e galon. Dre forz poania hag espern e teuas a-benn da greski tamm-ha-tamm e zouarou, da zevl mad e vugale ha da rei dezo peadra. Eñ eo a stummas eun atant euz Traoñ an Dour, ma vevas warni tad ha mamm **Anjela** hag hi he-unan e-pad he buhez. Red eo lenn leor **Anjela Duval** evid kompren aferioù familh vraz **Roperz-Huon**, ar vugale o tond war an douar, ar re yaouank o timezi, re all o kleñvel hag o vervel, ar madou lodennet. Setu aze eun daolenn wirion euz ar pezh a dremene e **Bro al Leger** e-doug hanterenn genta an naontegved kantved. Eun istor fro-muz eo, istor emgann diehan ar beizanted eneb ar baourentez, ar skuizder, ar hleñved, ar glahar pa ya da anaon unan yaouank c'hoaz, eun dintin seurez hag ar paour-kêz **Maria** vihan, c'hoar hena **Anjela**, maro o-diou a-raog an oad ablamour m'o-doa re a spered evid beva, evel ma lavared. Ouspenn, e kont **Anjela Duval** darn euz buhez he mamm hag he zad, **Yves Duval (Erwan Dualenn)**, penaoz e rankas hemañ divroa evid gounez e

voued e Pariz, evel kocher er Gompagnunez Tramway (dre gezeg) a-raog gelloud dond endro war ar menez da Draoñ an Dour.

Al leor-mañ a zo bourruz-kenañ, konta a ra ennañ **Anjela Duval** dre ar munut, hag aliez gand fent, penaoz e tremene an traou, ar gouelioù, ar pardonioù, ar vuhez pemdezieg. Kompren a reom evel-se petra a oa e penn an dud en amzer-goz-se. Hag ar yez a zo saouruz, gand gerioù ha troioù-lavar euz ar horn-bro, lod anezho ne vezont ket kavet er geriadurioù. Eul leor a bouez braz e peb keñver a zo euz an dastumad eñvorennou-mañ.

P.M. Mevel.

- (1) **A. Duval: Traoñ an Dour. Emb. Al Liamm.**
(2) **A. Duval: Tad-kozh Roperz Huon. Emb. Hor yezh.**

Ar helaouennoù

Rummad nevez DIHUN

Ha ma krogfem a-nevez da renta kont gwech ha gwech all euz ar pezh a vrezoneg a gaver da lenn war gazetennoù pe gelaouennoù all? Eun nebeud miziou 'zo (1), on-ou bet tro evel-se da skriva eur pennad bennag diwar-benn pajennad vrezoneg **Vivre au Pays**, a zalher d'embann bepred, pe diwar **Bretagne Actuelle**, a zo marvet abaoe.

Dihun, hi, a zo bet adsavet. E gwirionez, n'eus ket anezi eur wir gazetenn, peogwir n'eus nemed peder bajenn dindan an talbenn-mañ, hag emaint klenket e diabarz kazetenn vizieg Kendalc'h, da lavared eo e **Breizh**, a veze skrivet **Breiz** n'eus ket keid-se zo deuz se c'hoaz. Med dond a reer da jeñch, n'eo ket gwir?

E-pad deg vloaz bennag, eo **Jean-Christophe Bozec** e-neus bet greet war-dro ar peder bajennad a vrezoneg se. Ouspenn kant niverenn e-neus embannet. Ha skrivet e-unan kazimant. Rag eñ eo a bourchase e-unan, pe dost, danvez e gelaouenn. Kenlabourerien e-neus bet a-wechou, med pe eo dre o faot, pe dre e hini, n'o-deus ket padet da labourad asamblez peurliesha. War ar fin, e save J.C. Bozec pennadour war eun ton goapauz, med ne blije ket bepred d'an oll e zoare da fenti. N'eus forz penaoz, skuiz pe divi, e chomas a-zao, hag e vanas **Dihun** kousket e-pad eur pennad mad!

Addihuni a reas eun nebeud miziou 'zo. Hag ez embann adarre **Breizh** he feder bajennad a vrezoneg, dindan ar memez talbenn atao. Ne ouezer ket piou a zo oh ober war-dro bremañ: n'eus ano penn-skrivagner ebet ken dindan an titl, ha gand anioù-pluenn e vez sinet peurliesha ar pennadour (nemed **Bili Peltier?**) pa vezont sinet: **Georges Lagadbran**, **an Treger** (a skriva dija e rummad koz **Dihun**, gwir eo), ha bremañ **Yann Mabelagad**... Kement-mañ, evel just, n'eo ket eun tamall: a-viskoaz o-deus bet greet ar skrivagnerien vrezoneg gand anioù-pluenn, hag anaoud a ran eur furcher koz hag a zo o klask sevel eur roll anezo. Labour e-neus.

Cheñchet eo ivez danvez **Dihun**. Pennadour a gazetennerezh a ginniger deom kentoh, bremañ, diwar sujedou ha n'eur ket re voazet da lenn traou diwarno en or yez: an daremprejou etre bed ar footballerien ha paotred an arhant braz da gefyer ar Mundial e bro-Spagn, medisinerer an avu, perag ez eus tud oh en em laza hag oh en em zistruj, ar film diweza e-neus J. Demy

troet en Naoned... E niverenn miz du, e vezom lakeet d'ober anaoudegez gand bro ar Baloutchistan e traoñ ar Pakistan. Ar Rused, «ar re ruz» mar plij, a vez tamallet, ha garo, er pennad-mañ, da astenn o hrabanou dre ar bed-oll kazimant, ha da gaoud c'hoant da lakaad anezo prestig war ar Baloutchistan. Pe eo gwir pe n'eo ket, kaoud a ree din e oan o lenn ar «Figaro-Magazine» pe eur gazetenn halleg bennag all euz an tu dehou...

An Treger a vez plijadur a-walh o lenn e bennadour war **Dihun**. Peurliesha n'e-nevez ket kement-all a draou da gonta. Med an doare e-neus, hag eur wir goñchenner ez eus anezañ. Pe e kont hanter-kant vloaz Kelh Keltieg Roazon, pe «eun taol-kurun» bennag, ne ouezer morse re vad da beleh e vez o kas e lennerien, med kaset brao e vezont. Evel just, ne heller ket beza a-du gantañ war beb soñjezon, ha kalz a vez silet gantañ en e skridoù. Speredeg a-walh eo evelkent ha skiant a-walh e-neus da houzoud n'eo ket gwir ne ra ar skolaerien a hirio nemed soñjal en o vakañsoù ha n'o-deus tamm preder ebet ken da blanta deskadurezh e pennou o skolidi. Se koulskoude eo ar pezh a skriva e niverenn miz here.

Eñ da nebeuta a weler ervad eo eur brezoneger a-vihanig. Ze ne vir ket e-nevez tammou poan a-wechou oh en em gaoud da skriva evel m'eo dleet, ha mizer e-nevez dreist-oll gand furmou ar verb beza, o tibab etre «eo», «a zo», «ema» hag «e vez»... En em drompla a ra ivez, evel a hell henn ober peb unan e gwirionez, o skriva «pevar rod» e-leh «peder rod», «anviou na vez ket roet» e-leh «na vezont ket», «holl en em sellemp etrezomp», e-plas «oll e sellem an eil ouz egile».

Disheñvel eo avad evid pezh a zell ar skridoù all, hag a zebiant beza savet, darn anezo da nebeuta, gand tud bet desket brezoneg ganto. Kement-mañ c'hoaz n'eo ket eun tamall, med flourroh e karded e vefe o fennadour, eeunoh ivez moarvad, muioh hervez ijin ar yez. Kared a rajed dreist-oll e raje ar skrivagnerien-mañ en eun doare ampartoh gand ar ger hag an dro-lavar reiz beb taol, ha n'eo ket a-wechou ijina traou iskiz evel «echuiñ gant o deizioù», «ar c'houzañv-gariezh», «an heklek-skrivañ», hag all... Doareoù all a heller da gaoud sur mad da zisplega ze e brezoneg. An dud, a-hend-all, ne vezont ket «a-dreñv» o skramm-tele evid heulia eun abadenn (ha pa vije eur match football), evel m'eo skrivet pajenn 25, en niverenn 112, med dirazañ...!

Marteze e hell ar stumm ma vez skrivet **Dihun** beza eur skoill a-wechou evid lennerien galoneg. Med gand piou e vez lennet ar peder bajennad-ze? Ar chañs he-deus **Dihun** da veza moarvad unan euz ar helaouennoù brezoneg skignet ar gwella, peogwir e vez moulet 10 000 skwerenn anezi, evel euz **Breizh**, hag a vez kaset d'an oll gelhioù keltieg. Emichañs ez eus c'hoaz brezonegerien er helhioù keltieg, pe da nebeuta tud o teski ar yez. Tadou ha mammoù yaouankizou ar helhioù a gouez **Dihun** ivez marteze dindan o daoulagad. Daoust ha mond a ra dezo ar pennadour a ginniger dezo?

Ne vezont ket niveruz o respont da nebeuta, pa houlenner diganto henn ober. En niverenn 112, e houlenne An Treger digand e lennerien rei dezañ da houzoud ha stajoù a zo e kêrioù ar vro war ano skrivagnerien vrezoneg. Evidon-me, em-bije bet gallet rei dezañ eun toullad, e Kemper, e Brest hag e-leh all... Abaoe miz gouere avad, n'eo ket distroet an Treger war

ar gaoz-se. N'e-noa ket re a fiziañs da gaoud responchou. War a zeblant n'e-neus bet hini ebed. Beteg-henn?

J.S.

(1) Gweled **Brud Nevez**, nnou 51 ha 52.

(2) **Dihun**, c/o **Breizh**, J. Guého, Le Pradi, Trédion, 56250 Elven. Priz ar hounnant evid eur bloaz d'ar gelaouenn ha d'ar stagadenn vrezoneg: 60 lur.

Kemennou

Daoust hag ez eus bet Yuzevien hag a gomze brezoneg?

Ma'z eus bet anezo, daoust hag-eñ e oa o brezoneg disheñvel diouz hini an dud all? Gand istorour brudet ar Yuzevien e Bro-Hall, Zosa Szajkowski (eet da anaon) e oa en eziellou eul levr-konchou bet d'eur marhadour yuzeo. Skrivet e oa e brezoneg, gand lizerennou yuzeo. Dianket eo al leor-ze. Piou bennag en-dije diskleriadurioù diwar-benn implij ar brezoneg gand Yuzevien ar zo pedet da skriva da: Jewish Language Review, Association for the Study of Jewish Languages, 1610 Eshkol Tower, University of Haifa, Haifa 31999, Israel.

- Bez' e-neus unan euz or henlabourerien eun toullad mad a niverennou euz *Brud Nevez*, azaleg an hini genta, nemed ez eus bet trohet pennadou 'zo e-barz, hag a-wechou follennou a-bez. Daoust da ze, evel m'emaint e hellfent talvezoud d'eul levr-oueg-skol, pe en eun ti a re yaouank, da skwer. M'e-neus c'hoant unan bennag da gaoud anezo evid netra, n'e-neus nemed skriva da *Vrud Nevez*.

Keleier ar miz

Euz an eil devez d'egile

- Divizet zo bet gand **Kuzul Jeneral Penn-ar-Béd** skigna dre an departamant eur gazetenn da rei gwelloc'h d'anaoud e labour. Eun dra vad, moarvad. War ar bajenn genta euz an niverenn genta, e lenner ar gerioù brezoneg: **Ti Pen ar Bed** («pen» ha n'eo ket «penn»!). **Ti Penn ar Béd** avad, eo ar batis m'ema lojet ennañ ar Huzul Jeneral. Amañ e vije bet gwelloc'h d'ar guzulhien skriva **Kazetenn Penn-ar-Béd**. Perag ne houlennot ket o avis digand brezonegerien ampart?

- Tabut a zo bet war ar hazetennou diwar-benn ar stumm ma vez a-wechou brezonekaet an anioù-tud, pa vez kaoz da skriva anezo. Hervez **F. Gourvil**, n'o-deus biskoaz beteg-henn ar Vretoned bet klasket brezonekaad o anioù, da skwer, en eur skriva **Laorañs** e-leh **Laurent eneb an istor** e vefe eur seurt pleg, ha dre ze e tamall an ao **Gourvil ar vroadelourien war dachenn ar yez**, pa'z int techet da goueza zoken er **racisme pur et simple**.

Hervez an amerikan **Stephen Hewitt**, ma ne gaver ket a stummou brezoneg d'an anioù-tud en diellou, eo nemetken dre ma n'eus biskoaz bet greet gand ar brezoneg da zevel paperou an administrasion. Peseurt diézamant a zo, a houlenñ-eñ, o skriva an anioù-tud hervez eun doare-skriva a-vremañ? Hag e tamall S. Hewitt da F. Gourvil beza euz ar memez gouenn ha lod 'zo, desket a dra zur war ar brezoneg, med ne reont seurt ebed da jeñch ar stad iruezuz eo e hini.

- Krampouez a zebrel e Breiz. Med kalz pelloh ivez: er Hanada, e vije eur chadenn restaoranchou doare «fast-food», hag a hellier debr krampouez enno prim-ha-prim. Kompagnunezou euz an Arabi Saoudit, euz an Aostrali, ar Spagn hag ar Meksik, a zo bet prenet ganto meka-

nikou d'ober krampouez, e-kerz ar bloaveziou tremenet. Adaleg miz genver, eo ar Japoned a hello tañva krampouez d'o zro: deuet zo tud euz o bro da brena mekanikou ivez er Morbihan. Ha tu a vo d'ober prestig tro ar bed en eur zebri krampouez? Ma n'eo ket gand Bretoned e vezont greet bepred (n'o-deus savet «trust» ebed d'ober krampouez betek en estren-vro!), ganto e vez greet ar mekanikou da nebeuta!

Bretoned ha Frañsizien

– Gand kêniou braz komog Bro-Hall, ez eus bet savet eun emgleo, anvet ar **G.A.C.O.**, dezo d'ober traou 'zo asamblez war dachenn ar zevenadur. **Yvon Diraison**, euz Montroulez, eo a zo bet anvet da Brezidant nevez ar G.A.C.O., hag e-neus lavaret e oa prest da zikour da genta an arzourien euz ar vro.

– D'ar 16 a viz here, zo bet eur hendalh gand ar Vretoned euz Bro-Bariz a zo bodet en **U.S.B.I.F.** Tro o-deus bet da glevet eur brezegenn digand unan euz o Frezidanted a enor, an ao. **Anicet Le Pors**, Sekretour-Stad er gouarnamant. Diskuliet e-neus dirazo e-noa eur wech Prezidant ar Republik, goulennet en eur vodadeg euz Kuzul ar Vinistred hag-eñ e reer hervez bolontez ar gouarnamant evid sevenadur ar rannvroioù.

An ao **Jean Le Lagadec**, Prezidant an U.S.B.I.F., eo bet straket an daouarn dezañ p'e-neus komzet euz ar re anezo a zo «Frañsizien peogwir ez int Bretoned». Pouezet e-neus ivez da houlen ma vije torret an «dekred Pétain» hag e-neus laosket bro an Naoned a-gostez euz Breiz. «N'o-deus ket ar separatisted o flas en on touez, emezañ, med deom eo da zivenn personeleze Breiz». Adanvet eo bet da Brezidant, ar beleg **Yves Buannic** da eil-prezidant, ha digemeret eo bet **J.L. Séguillon**, eur Sant-Briegad a zo penn-kazetenner «Témoignage Chrétien», er huzul. Ouspenn **J. Le Du**, hag a skriv beb miz eur pennadig berr e brezoneg war **Le Pays Breton**, eo krog **A. Merser** d'embann war gazetenn an U.S.B.I.F. eur pennad diwar-benn an anoiou-tud.

– Ministr Divenn ar Vro, **Ch. Hernu**, pa'z eo ginidig euz Kemper, n'eo ket dizeblant e-keñver ar brezoneg, diouz ar pez a lavar. A-du eo, e-neus disklênet, evid ma vije lakeet ar brezoneg da vond war-raog e kement kêr euz ar Frañs ma zo famiñou Bretoned o veva. Rei a raje da houzoud d'e geneil euz an Deskadurez, emezañ, e vije mad kaoud kenteliou brezoneg e bro-Bariz. Hag e Breiz memez?

– Diou gêr euz Breiz, Brest ha Douarnenez (ha marteze re all) a zo bet sinet eun emgleo etrezo hag ar stad, dezo da reseo sikourioù brasoc'h war dachenn ar zevenadur hag ar hultur. Eur milion daou hant mil lur a resevo kêr Vrest, evid skoazella ar strolladoù c'hoariva ha sonerez. Ti ar Zevenadur, hag all... Sikouret e vo ivez **Kreizenn an Arzou-Pobl** (hag a vo renket lojeiz nevez dezi er skol Zanker), strollad **Teatr Brezoneneg Penn-ar-Béd**, an enklaskou war an etnologiez er skol-veur... E Douarnenez, e vo sikouret gouel ar sinema hag e vo savet eur mirdi euz an traou a vor.

Kleñved ar poltreja

– E-pad pevar devez, euz an 11 d'ar 14 a viz du, ez eus bet deveziou-studi frouezuz ha beilladegoù pobluz gand **Dastum**, e Poñdi, pa'z eus 10 vloaz abaoe ma'z eo bet savet gand **P. Malrieu** hag e geneiled. Abaoe 1972, eo deuet a-benn **Dastum** da enrolla 15 000 bennag a ganaouennoù hag a donioù euz Breiz a-bez, hag a zo bet lakeet en urz war estajerennoù en eur pez bihan, e **Ti-Kendalc'h**, e St-Visant-war-an-Oust, da hortoz ma vent lakeet war ordinateur azaleg ar bloaz a zeu. E 1983 ivez, e tle **Dastum** diloja da vond da Loudiag.

Nevez deuet ez eus er-mêz a-hend-all eur bladenn a ganaouennoù gand **Mari Harnay**, eur vaouez plijuz a 80 vloaz, euz Prjag, er Morbihan, hag a oar ouspenn kant kanenn, hag a bad darn anezo deg munut. An nevezenti eo e vije bet embannet pladenn Mari Harnay war eun dro gand **Dastum** ha gand ar gompagnunez **Ocora**, euz **Radio-France**.

– E Plouber, e-kichen Lannuon, eo bet souezet sekretour an ti-kêr, digaset e oa bet dezañ paperou a-benn kaoud eun aotre da zevel ti, hag a oa skrivet e brezoneg! Digemeret e-neus anezo, hag o haset da Zervijou an Ekipamant. Gwelet e vo petra lavaro ar re-mañ.

– E Poñdi, eo bet en em vodet renerien **Kuzul ar Brezhoneg**, da gomz euz o embannadurioù, mez ivez euz kelennadurez ar brezoneg hag euz an abadennoù brezoneg war ar radio hag an tele. Kaoud a ra dezo n'he-deus ket **R.B.O.** ar peadra a-walh da labourad, med laouen e seblantont beza o weled eo bet «kresket» an abadennoù brezoneg war ar radio nevez. Goulennet o-deus kaoud sklêrijenn an abreta ar gwella war ar pez a deuo da veza ar **Huzul Sevenadurel**, diwar fin ar bloaz-mañ.

– Krog eo ar **C.N.E.C.** gand e rummad nevez a genteliou evid ar gelennerien war ar brezoneg. Pevar bloaz e pad ar henteliou, hag a vez renet gand ar gelennerien war ar heltieg er skoliou-meur. Disklêria a ra ar C.N.E.C. e tigemer an oll rannyezoù hag an oll zoareou-skriva. Da houzoud muioh, skriva 92, ru Antrain, e Roazon.

– Eur veaj-studi eo bet **Kuzulierien Jeneral Penn-ar-Béd** oh ober en Itali. E Rom, o-deus gwelet eur blakenn ouz ar voger, er prizon «Mamertim», skrivet en or yez: « E kounn XXved kantved ha bloaz maro Verkingetrix, Breiz leal». Gand Erlannig ha Penhalon eo sinet ar blakenn.

– Miz ar foto eo bet miz du e Breiz, hag e-pad miz du, ez eus bet tu da weled 16 diskouezadeg poltrejou en eun daouzeg a gêriou euz ar vro. Gand 50 a dud a beb seurt e oa bet tennet ar poltrejou-ze. Devezioù-studi a zo bet e Roazon hag en Oriant. Paket eo ar Vretoned d'o zro gand kleñved nevez ar poltreja, ha ne ya nemed mond war astenn.

Aristid dirag ar barner

– Soñj o-deus dalhet marteze selaouerien ar radio brezoneg da veza bet klevet eur bloaz 'zo pe zaou Mani Kermareg oh ober kaoz gand eun den dreist-ordinal euz Bro-Wened, **Aristide Herriot**, «paotr e zaou-ugent ki». Just a-walh, an deiz all e oa bet galvet Aristid dirag ar barner, dre ma vije bet debret eun onner, kig, eskern hag all, gand e chas. D'al lezvarn eo deuet en e zillad Breizad, ha botou-koad gantañ en e dreid. Da lavared eo, «en eun doare mad da vond d'eva en ostaleriou Ploue pe da zarempredi eur gouel folklorel, med pas evid en em ginnig dirag eur barner». Hervez ar homiser-polis Loiseau, da nebeuta: «Euruzamant, eme Aristid, n'em-eus ket respontet anezañ e brezoneg: er-mêz e-nije lakeet ahanon!»

– War an **Télégramme**, e-neus bet tro Ministr an Deskadurez, **A. Savary**, da zisklêria e vije respontet dindan tri bloaz d'an oll ezommou a zo war dachenn kêlennadurez ar brezoneg. E Bro-Bariz, emezañ, ez eus bet ingalet eun 40 a eurvezioù kenteliou evid ar bloaz-mañ.

– Hag e vo êsoh trei filmou e Breiz diwar vremañ? Lakeet eo bet an

ARC e plas evid se. Bez' ez eo an **Atelier de Création Cinématographique** Seurt atelierou a oa bet savet dija e kêriou all, med hini Kemper eo ar henta e Breiz. Eur milion a vremañ a zikouriou e-neus resevet an ARC hag a dalvezo dreist-oll da brena binviji a vicher. Aozet e vo stajou evid ar re o-deus eun tamm skiant-prenet dija war dachenn ar sinema. Savet e vo eur fichennaoueg euz an oll dud a vicher e Breiz. **Felix ar Garreg** eo a zo karget da ren an atelier nevez. Daoust ha sikour a ray ivez an ARC d'ober filmou brezoneg?

– Eun tregeriad dianavezet ha damankounac'haet e-neus bet an enor d'e 73 vloaz da veza gwelet meur a wech war an tele, a-greiz-oll, er zizunioù-mañ, heb konta ar pennadou a zo bet skrivet niveruz diwar e benn. **Henri Pollès** an hini eo. Euz Landreger eo gundig, hag 60 vloaz 'zo, e-noa bet ar «Prix Populiste» evid e romant «Sophie de Tréguier». O paouez embann ema eur romant hir a 700 pajennad bennag diwar-benn ar brezel all e Landreger: «Sur un fleuve de sang vient parfois un beau navire» (embannet gand Julliard lia «L'Age d'Homme»). War veteg eur vouez e-neus c'hwitet priz braz Akademiêz Bro-Hall. Eun den a-zoare, da weled. Brezoneger eo.

Bevet ar football!

– D'an oad a 48 vloaz e-neus **Jean-Marie Ploneis** divennet eun dezenn doktorel stad dirag Skol-Veur Breiz-Izel e Brest. Goude beza bet greet a beb seurt micheriou ha beza bet redet ar bed, ema bremañ kelennet e lise Douarnenez. Euz Berrien eo, ha setu perag e-noa skrivet dija e dezenn doktorel trede kelh diwar-benn brezoneg e barrez hinidig (a zo da zond er-mêz prestig er CNRS). E dezenn-stad e-neus greet diwar-benn an anioù-leh er Menezioù Arre. 55 278 a anioù kêriadennou ha parkejer e-neus studiet, en eur vro hag a zo kazimant klozet etre Keme, Len ha Treger, ha n'ema ket gwall-bell euz Gwened. Emichañs e hello ivez J.M. Ploneis embann e dezenn stad.

– Skriva eul lizer da Brezidant ar Republik o-deus greet studienen skol-veur Roazon, pa n'eus bet kemeret hini ebed euz an 32 anezou o-deus bet warlene al lisañs nevez war ar brezoneg, d'ober skol vrezoneg ar bloaz-mañ. Kaset o-deus ar memez lizer d'ar Henta Ministr, da Vinistr an Deskadurez ha da zeputeed ar vro. 324 a studienen a zo enskrivet e rann gelheg Skol-Veur Roazon, ar bloaz-mañ, hervez ar hazetennou. Warlene, e oa bet 340 o lakaad o ano evid al lisañs, ha 732 en oll er gevrenn gelheg.

- E penn kenta miz du, ez eus bet eur hendalh gand tud ar **P.S.U.**, e Poñdi. Digemeret o-deus eur «programme autogestionnaire» evid Breiz. En hemañ, e houlennot ma vije «gwellaet e gwirionez» planedenn ar brezoneg, en eur lakaad **Diwan** er zervij publik, en eur rei eur statut d'ar yez er skol (ha d'ar gallo ivez), ha ma vije savet eur radio hag eun tele e diou yez e Breiz a-bez. Kement hag ober, e houlennot ma tistroje bro an Naoned e Breiz.

- Ha kaoud a ra deoh ez oh barreg da zevel eur han da harpa eur skipaill football euz a Vreiz? Savet ez eus bet eur vreuniez war an ano iskiz ha direiz e-keñver yez a **Araok Vreizh** (Kastell-Uhel, 44110 Kastellbriant). Klask a ra ar vreuniez-mañ lakaad war zao amañ eur seurt skipaill broadel a football. Evid ma hellje ar supporterien skoazella anezañ, e karjent kaoud eur ganaouenn evid se. Eur han e brezoneg, pe unan e galleg? «E galleg kentoh», eme ar re a zo e karg euz ar vreuniez.

- C'hoari peuz en eun doare efeduz a ra ar gompagnunez **Le Théâtre Quotidien** bet savet e Lann-er-Stêr, e-tal an Oriant. 19 000 a dud a zo bet o weled ar peziou bet c'hoariet beteg-henn diwar Molière pe Corneille. «Perag, emezo, ne vije ket eur skipaill a hoarierien a vicher e traoñ Breiz?» Beteg-vremañ, e fell dezo divenn «la création en Bretagne». Diwezatah int prest da hoari peziou gand skrivagnerien euz ar vro.

Foar an traou koz.

- Iskisoh-iskisa ar berz a ra ar foariou traou koz, eun nêbeud bloaveziou 'zo. E kement kêr a zo, e vez unan ar bloaz bremañ, kazimant. Hini Gemper eo an hini ar gwella darempredet: tost da 200 marhadour, milieroù a weladennerien. Kit da gompren perag. Daoust ha ne vije ket ar seurt foariou-ze, da veza keñveriet gand ar gouelioù mod-koz (dornadeg, pe traou all...) hag a vez ken niveruz e-pad ar miziou-hañv? Ha ken ezomm-ze o-deus ar Vretoned koulz hag an douristed da «weled» an amzer-dremenet en deiz a hirio?

- Hag anaout a rit **Gaelle**? Ne oa er penn kenta nemed eur vreuniez evel unan all. Dambrest e vo eur wir gompagnunez S.A.R.L. Implijoud a ra tud a vicher ha desket, ha n'eo ket tud a volonteiz vad ken, da hentcha an douristed e Breiz etrezeg ar peuz a dalvoudusa a zo er vro-

mañ. Kinnig a ra **Gaelle** hentcherien ampart hag a oar meur a yez, d'an dransporterien euz ar vro hag euz a ziavez-bro, d'ambroug ar bagadou-touristed a deu da weladenni Breiz. Gwelloh eo a dra zur e vije greet eur seurt tra en eun doare siruz.

- Kaer e-noa ar **P.S.** e Brest beza pedet an dibab euz gwella kanerien ar vro (Servat, Dan ar Braz, Etienne...) hag an alzasian Roger Siffer ousspenn, a-benn **Gouel an Diskar-amzer**, n'eus bet nemed 7 000 a dud da zelaou anezo war daou zevez. En e brezegenn bolitikel, e-neus bet tro sekretour-meur ar gostezenn, **L. Jospin**, da zisklêna e taolje evez «eñ e-unan» e vije dalhet d'ar promesaou bet greet gand **F. Mitterrand**, evid peuz a zell ar brezoneg.

- Eisteiz war-lerh J.M. Ploneis, e-neus **Yves Le Berre** divennet d'e dro eun dezenn doktorelezh stad dirag Skol-Veur Breiz-Izel e Brest. An danvez anezi a oa: **Essai de définition et de caractérisation de la littérature de langue bretonne, livres et brochures, de 1790 à 1918**. Savet e-neus liñg ar Berr eur roll euz kement a zo bet embannet e brezoneg euz an Dispah beteg ar brezel kenta. Klasket e-neus gouzoud war ar marhad petra oa al leonou-ze, piou a oa ar skrivagnerien diouz eun tu hag al lennerien diouz eun tu all, talvoudegez ar skridou e-keñver lennegezh hag e-keñver spered an dud.

Ma oa bet divennet a-raog tezennoù doktorelezh diwar-benn skrivagnerien vrezoneg 'zo (evel F. an Uhel, P. Proux, Kervarker, ha m'e-noa F. Morvannou studiet lennegezh eur horn euz Breiz-Izel, hini Bro-Wened), e tle hini ar Berr beza an hini genta o studia war e hed ousspenn eur hantved a lennegezh vrezoneg. Gand ma hellje eul labour ken pnsiuz beza embannet (meur a zouezadenn a helljem kaoud o lenn anezañ...), ha gand ma hello-eñ derhel gand e enklaskou...

- Ha fasia o-dije greet an oll re hag o-doa kavet e oa berr ha justig ar reolennoù bet embannet e miz even gand Ministr an Deskadurezh evid peuz a zell kelennadurezh ar brezoneg? Ema Rektor Akademiezh Roazon, an ao. **Rollin**, o paouez embann danvez eun diviz evid gwellaad kelennadurezh «ar yezou ha sevenadurioù-rannvro e Breiz», diviz hag a zo bet kaset d'ar gelennerien, d'ar familloù, d'ar strolladoù, hag all... evid ma rojent o ali diwarnañ. Disklêna a ra eo e servij publik an deskadurezh ema ar brezoneg da veza kelennet, gand kelennenen prest d'henn ober, ha da vugale mad dezo heulia ar gelennadurezh-se. Kinnig a ra kreski an niver a skolioù-mamm ha kenta derez ma vo kroget d'ober skol vrezoneg enno, ha dreist-oll ma vije digoret klasou-ésé brezoneg-galleg. adaleg ma vije 8 a vugale o houlen. Gortozom d'anaoud war e

hed danvez-diviz ar Rektor ha da houzoud penaoz e vo lakeet en implij; pe ez int komzou nemetken, pe e teuy eun dra bennag war o lersh?

– **Cathy Stephan** eo a zo bet dibabet gand jury **Ar Pillaouer** euz Pariz evid reseo ar priz **Bretagne** ar bloaz-mañ, da geñver gwerzidigez ar skrivagnerien vreizad a vo evel beb bloaz en hotel Sheraton, e Pariz. Heh eilved romant eo da G. Stephan da skriva. **Marcel Kervan** eñ eo bet roet dezañ ar priz **Paskal Pondaven** evid eul leor istor: « Les grandes heures de Jean de Monfort et Jeanne La Flamme. »

– Gand kalz a dud e oa anavezet **Yves Person** e Breiz. Marvet d'an oad a 56 vloaz, eo bet e-pad eur pennad Prezidant **Ar Falz**. Eun nebeud bloaveziou 'zo, e-neus strivet da lakaad embann niverennoù ispisial euz kelaouennoù evel « Le Temps Modernes » diwar-benn Breiz hag ar broiou bihan. War **Ar Falz** e-neus embannet meur a bennad diwar-benn stourm ar broiou bihan. Da ziweza, e oa unan euz kuzulierien Prezidant ar Republik, **F. Mitterrand**, diwar-benn kudennoù an Afrik: klasker ha kelennet e oa diwar-benn istor an Afrik. Interet eo bet Y. Person e bered Plistin d'an 19 a viz du.

– **Itron Varia Rumengol** eo ano ar vag diweza a zee da gerhad tréz e lennvor Vrest. Pa'z eo eet ar mestr anezi **J. Morvan**, war e leve, eun nebeud miziou 'zo, ne ouie den petra teuje da veza. Savet ez eus bet eur vreuneez, **an Test**, da brena ar vag evid ober anezi eur mirdi war vor. Deuet eo a-benn da gaoud zikourioù a beb tu: ousspenn 50 milion en arhant koz. N'int ket bet êz da gaoud, med bet he-deus anezo. Ne gaver ket bepred kemend-all evid ar brezoneg... Med red eo ivez mired seurt bagou, n'eo ket gwir?

– Goude beza bet chomet war yun, e-pad 17 devez, eo adkroget ar haner **G. Monfaur** d'en em voueta. Ehanet eo da yun pa'z eus bet prometet dezañ gand an depute **P. Zarka** komz dioutañ er Gambr...

– Bet zo bet eur « forum » d'ar gwener 19 a viz du, diouz an abardaez ha diouz an noz, e Karaez, gand ar Gomonisted, hag o-doa pedet an oll re ' garje da vond da gomz ganto diwar-benn ar bolitikerezh da heulia e Breiz war dachenn ar zevenadur. Deuet e oa eur 80 bennag a dud da zelaou ar prezegennoù greet gand **Andre ar Gac** ha gand an Alzasiar **J. Scheibling**, e-neus skrivet al leor « L'Enjeu Régional ». Displeget o-deus ar gomonisted ar pezh a ginnigont ober evid ar brezoneg, mez ivez war kalz tachennou all, bremañ pa'z eo ar houlz hag ar poent, emezo, da lakaad da dalvezoud an oll esperañsoù diwanet diwar an 10 a viz mae, evid ar zevenadur ivez. Unan bennag er zal avad n'o-doa

tamm fiziañs ebed e komzou komunisted Vreiz, hag henn rei a rejont da houzoud a vouez uhel. A-hend-all, eo tremenet an diviz war eun ton plên.

– An Naonedad **Marcel Eon** eo a zo bet anvet da Brezidant nevez **Kendalc'h**, goude ma vije en em dennet **Yvonig Gicquel**. 9 bloaz eo bet hemañ e penn bodadeg ar helhiou keltieg. Abaoe eo bet savet **Ti-Kendalc'h**, e Sant-Visant, hag e vez skignet gwelloc'h ar gelaouenn **Breizh**. Med daoust hag e-pad keid-se, e-neus bet greet « Kendalc'h », tra-walh war dachenn ar brezoneg? Techet e oa darn deuz izili ar helhiou o-unan da respont nann. Setu perag e vo savet eun eil « Ti-Kendalc'h », e tro ar Hastell-Nevez ar wech-mañ, da lared eo e Breiz-Izel.

AVIEL JEZUZ KRIST

Troet gand « Kenvreuriezh ar brezoneg »
Eskopti Kemper ha Leon
Raglavar gand an Ao. 'n Eskop Barbu
Notennoù gand an Tad Mark
Embannet gand « Ar skol de lizer »
E gwerz en Abati Landevenneg
pe e ti « Brud Nevez »
Priz: 63 lur (250g)

Agenda 1983

10 lur (110g)

Ëizerou

R.B.I.: re skañv...

– « setu amañ anioiu mignoned a hellfe dond da veza lennerien aketuz **Brud Nevez**. Gwelet e vo.

Plijoud a ra din lenn **Brud Nevez**. Plijusoh-plijusa e teu da veza (...). Ma skrivom eur brezoneg plijuz da lenn, e kavo adarre tud ar bobl plijadur o lenn brezoneg. Sklêr eo.»

M. Gwengamp.

–« Eun tamm bihan a vrezoneg, hag eun nebeud kanaouennou galleg, pe c'hoaz eun tamm euz Radio-Armorique hag eun tamm euz Europe 1... Setu aze petra eo R.B.O. evidon-me, herr-ha-berr... 'Barz ar gont-se e serran va fost, eun abadenn war ziou. Peurvuia e selaouan ar pez a vez e brezoneg hag an abadennou a vez greet gand ar re a oa animatourien war Radio-Armorique a-raog. Nemed **Tu pe du** hag a zo eur halander enoeüz euz ar beilladegou: daoust ha n'eus ket evid se kazetennou spisializet evel **Kiosque**?

N'eus forz penaoz, on-eus kollet gand R.B.O.. Ne veze klevet Radio-Armorique nemed eun hanter euz an devez, med abadennou a-zoare on-oa, evel **Liou an amzer** pe re all e galleg. Tost e oant euz buhez an dud e Breiz, euz o istor, euz o hudennou a-vremañ, euz ar vuhez sevenadurel, gand keleier gwir, poelleg ha pinvidikauz.

War R.B.O., on-devez abadennou 'pad an deiz, ha meur a eurvez a vrezoneg, med pell emao euz kaoud abadennou ken fonnuz: kalz a zonerez, ar memez kaoziou dalhmad, lennadennoù, c'hoariou. En desped d'eun nebeud abadennou mad, a vez beuzet er peurrest, spon-tuz pegen skañv e seblant beza penn-da-benn... Kerse eo ganin ivez, evel ma 'z eus bet lavaret a-hend-all, ne vije ket bet savet eur radio o skigna e-pad an deiz evid ar rannvro, e-leh eur radio-departamant.

E. A., Brest.

